

25—26 april

Debatter m. m.

Sid.

Onsdagen den 25 april

Minnesord över avliden ledamot av kammaren	3
Totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.	6
Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.	8
Interpellation av herr Hedin ang. bestridandet av kostnaderna för vägprojekt i Oxelösund och Studsvik	20

Torsdagen den 26 april

Svar på interpellationer av:

herr Hedlund ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden	23
fröken Elmén ang. arkivarbetarnas löne- och anställningsförhållan- den	39
herr Johansson i Stockholm ang. olyckor under militära övningar	42
fru Nettelbrandt ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet	46

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 25 april**

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 60, om anslag till Bokinköp och bokbind- ning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek (gemensam omröstning)	3
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 12, om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket (gemensam omröstning)	4

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 62, ang. vissa frågor rörande totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.	6
— nr 64, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	8
— nr 65, ang. anslag för vissa beredskapsåtgärder m. m.	8
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 33, ang. avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.	8

Onsdagen den 25 april

Kl. 14.00

§ 1

Minnesord över avliden ledamot av kammaren

Herr TALMANNEN öppnade sammanträdet med följande ord:

Ledamoten av kammaren Karl Jönsson i Gärds Köpinge avled på annandagen efter en längre tids sjukdom.

Karl Jönsson bevistade i år sin elfte riksdag och har under hela sin riksdagstid varit verksam i jordbruksutskottet. Såsom kommunal förtroende- man och landstingsman har han gjort betydande insatser, och han tillhörde också styrelserna för Landskommuner- nas förbund och Kooperativa förbun- det.

Karl Jönsson var en kunnig och er- faren man, som med mycken omsorg fullgjorde de mångskiftande uppgifter som blivit honom anförtrödda. Åt riksdagsarbetet ägnade han ett stort in- tresse som inte svek ens under den långa sjukdomstiden; så sent som i mars månad återtog han för några vec- kor sin plats i kammaren. Nu har han definitivt lämnat vår krets. Vi minns honom som en lugn, vänlig och försynt riksdagskamrat och lyser frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kamma- rens ledamöter stående.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Ståhl, som vid kammarens sammanträ- de den 16 mars beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, samt herr Larsson i Borrbj, som vid sam- manträde den 11 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att

deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsord- ningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 60 samt av jordbruksutskottet i dess me- morial nr 12 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsprop- ositioner i följande ordning, nämligen

1:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 60)

Den, som i likhet med första kam- maren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med av- slag på motionerna I:103 och II:144, till *Bokinköp och bokbindning vid sta- tens psykologisk-pedagogiska bibliotek* för budgetåret 1962/63 anvisa ett reser- vationsanslag av 30 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att i an- ledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:103 och II:144, till *Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bib- liotek* för budgetåret 1962/63 anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt vo- teringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst om- röstningsapparat, och utföll densamma med 103 Ja och 118 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 74 Ja och 68 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller ..... 103 Ja och 118 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 177 Ja och 186 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 12)

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 492 och II: 574 samt I: 496 och II: 570, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, besluta att för utbetalande av arealtillägg skall gälla nuvarande skala;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 496 och II: 570, såvitt nu är i fråga, besluta att beträffande arealtillägg till nytillträdande jordbrukare hittillsvarande bestämmelser skall gälla;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 496 och II: 570 samt I: 499 och II: 571, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, besluta att leveranstillägget för mjölk skall utgå efter nu gällande regler;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 495 och II: 578 samt I: 496 och II: 570 ävensom I: 499 och II: 571, sistnämnda båda motionspar såvitt nu är i fråga, besluta att extra mjölkpristillägget i norra Sverige skall utgå med nu gällande belopp;

E. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 492 och II: 574, I: 496 och II: 570 samt I: 499 och II: 571, samtliga motioner såvitt nu

är i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att

A. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 496 och II: 570 ävensom med avslag å motionerna I: 492 och II: 574, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, arealtillägg skall utgå enligt följande skala:

Area, ha	Areal tillägg kronor/år
2,0— 3,0	250
3,1— 4,0	375
4,1— 7,0	500
7,1— 8,0	375
8,1—10,0	250

B. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 496 och II: 570, såvitt nu är i fråga, arealtillägg skall utgå även till nytillträdande jordbrukare i enlighet med vad utskottet anfört i det föregående;

C. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 496 och II: 570 ävensom med avslag å motionerna I: 499 och II: 571, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, leveranstillägg för mjölk skall utgå med 5 öre per kilogram för leveranskvantiteterna 1 001—9 000 kilogram per år och med 400 kronor per år för leveranskvantiteterna 9 000—15 000 kilogram, varefter för leveranser överstigande 15 000 kilogram per år en minskning skall ske med 4 öre per kilogram;

D. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 496 och II: 570, såvitt nu är i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 495 och II: 578 samt I: 499 och II: 571, sistnämnda motionspar såvitt nu är i fråga

1) för det extra mjölkpristillägget i norra Sverige nu sammanlagt utgående

belopp skall höjas med 4 000 000 kronor; samt

2) anhålla hos Kungl. Maj:t om fördelning av det extra mjölkpristillägget mellan de olika områdena i enlighet med vad utskottet i det föregående anfört;

E. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 496 och II: 570 ävensom med avslag å motionerna I: 492 och II: 574 samt I: 499 och II: 571, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, å riksstaten för budgetåret 1962/63 under nionde huvudtiteln till *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* anvisa ett förslagsanslag av 105 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 111 Ja och 110 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 71 Ja och 73 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller ..... 111 Ja och 110 Nej,

sammanräkningen

visade ..... 182 Ja och 183 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 4

Justerades protokollen för den 10, den 11 och den 13 innevarande april.

§ 5

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 153, med förslag om återföring av vissa enligt lagen om allmän sjukförsäkring m. m. fonderade medel,

nr 155, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m.,

nr 158, angående godkännande av konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående in- drivning av underhållsbidrag, m. m.,

nr 160, angående avveckling av rekognitionsavgifterna till Danviks hospital,

nr 161, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 30 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse m. m., och

nr 163, med förslag till lag angående förbud mot sämjedelning av fast egendom;

till statsutskottet propositionen nr 164, om överlåtelse av viss kronan tillhörig mark; samt

till utrikesutskottet propositionen nr 165, dels med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels ock angående godkännande av det fjärde tilläggsprotokollet till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet.

§ 6

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till särskilda utskottet motionerna nr 841—843; och

till bankoutskottet motionen nr 844.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11 och 12, statsutskottets utlåtanden nr 5, 10 och 63, bevillningsutskottets memorial nr 42, bankoutskottets utlåtande nr 16, första lagutskottets memorial nr 31, tredje lagutskottets utlåtanden nr 21—23 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 11.

Totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.

§ 8

Föredrogs den av herr *Henningsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder till skydd mot grundvattenföroreningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Östlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående efterskänkandet av kronans rätt till vissa strömfäll m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Tvärålund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående begränsning av tobaksreklamen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag har anmält en blank reservation i statsutskottet därför att jag ville föra fram några synpunkter i anledning av ett uttalande av departementschefen i propositionen

om upplysningsverksamheten rörande totalförsvaret. Visserligen har statsutskottet för sin del varken kritiserat eller anslutit sig till uttalandet, men jag tycker ändå inte att det bör få passera utan någon kommentar.

Den fråga det gäller är rätten att i den inåtriktade militära upplysningsverksamheten även redovisa rent personliga åsikter. Den frågan hade aktualiserats av 1960 års försvarsupplysningsutredning som i sitt betänkande bland annat underströk att den inåtriktade upplysningsverksamheten självfallet inte fick ges polemisk utformning. Den fick inte heller, säger utredningen, missbrukas till propaganda i politiska stridsfrågor. I den mån den rör sådana bör upplysningsverksamhetens uppgift vara att anvisa de källor, där olika åsikter redovisas, och att klargöra aktuella frågeställningar och objektivt redogöra för argumentationen på ömse sidor. Att en föreläsare, säger utredningen vidare, i detta sammanhang även talar om vilken hans personliga mening är, kan ofta te sig naturligt och i själva verket snarast bidra till att åhörarna på rätt sätt förmår bedöma innehållet i hans framställning. När det gäller frågor, som är av mera teknisk natur eller där någon politisk diskussion eljest icke aktualiserats, bör han ha möjlighet att på grundval av en objektiv redogörelse för fakta framlägga den argumentering som han tycker är giltig. Även härvidlag är det emellertid angeläget att han klargör att det är fråga om hans personliga uppfattning och att även andra meningar kan göras gällande. En på detta sätt bedriven upplysningsverksamhet — anför utredningen till sist — ställer givetvis stora krav på befällets omdöme men torde likväl vara att föredra framför ett system, som hindrar vederbörande att tala öppet inför truppen.

I propositionen har nu departementschefen själv — i överensstäm-

Totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.

melse med vad redan gäller — understrukit att den inåtriktade upplysningen inte får vara polemisk i formen — även om självfallet felaktiga sakuppgifter får tillrättaläggas. Upplysningsverksamheten får inte heller missbrukas till propaganda i politiska stridsfrågor. Härom råder inga delade meningar, och bestämmelser i det syftet finns för övrigt i tjänstereglementet för krigsmakten. Men departementschefen har tagit direkt avstånd från utredningens ståndpunkt att det stundom kan vara lämpligt för en föreläsare att även omtala sin egen personliga mening i en fråga där olika uppfattningar kan råda. Departementschefen hänvisar därvidlag till ett remissyttrande från Publicistklubben, i vilket det heter att det med hänsyn till risken för missuppfattningar vore »klokt att i varje fall i politiska stridsfrågor inskränka befälets information inför trupp till en *objektiv* redogörelse».

Jag tycker det är att gå alldeles för långt om man på detta sätt begränsar yttrandefriheten. Departementschefen har ju själv i propositionen framhållit, att den enskilde befattningshavaren är underkastad samma ämbetsmannansvar vid handläggning i tjänsten av upplysningsärenden som vid all övrig tjänsteutövning. Det vore alltså tjänstefel att icke bedriva upplysningsverksamheten på ett vederhäftigt, sakligt och fullständigt sätt, men om nu en militär föreläsare gör det och i övrigt följer tjänstereglementets bestämmelser, då bör han också på förekommen anledning få tala om vilken personlig uppfattning han har. Att hindra en militär befattningshavare att göra det vore, såvitt jag förstår, inte rimligt. Det finns ingen anledning att i det hänseendet sätta militära befattningshavare i en särställning i förhållande till andra statliga befattningshavare.

Nu har ju statsutskottet, som jag nyss framhöll, inte uttalat sig i den här frå-

gan, och departementschefens anförande i propositionen kan ju inte betraktas såsom direktiv. Uttalandet kan väl inte heller — såvitt jag förstår — anses utgöra någon bindande tolkningsregel till tjänstereglementet. De begränsningar i yttranderätten som införts i nämnda reglemente och som vid olika tillfällen diskuterats här i riksdagen innehåller inga förbud för personliga meningsyttringar i och för sig. De innehåller visserligen förbud mot inblandning i den politiska debatten och mot polemik i frågor med partipräglade meningsskiljaktigheter, men det är inte detta som det är fråga om nu.

Herr talman! Förhållandet mellan en militär chef — exempelvis en kompanichef eller en plutonchef — och hans trupp är ofta sådant, att en vägran från chefens sida att redovisa sin egen mening, t. ex. på fråga från truppens sida, skulle göra ett högst förbryllande intryck. Den vore snarast ägnad att motverka de syften man vill nå genom den inåtriktade upplysningsverksamheten. Utebliven eller ofullständig information kan — sägs det för övrigt i tjänstereglementet — minska förtroendet för den militära verksamheten. En vägran från chefens sida att tala om vad han själv tycker kan i själva verket uppfattas som rent demonstrativ och därigenom få just den polemiska effekt, som man vill undvika i den militära upplysningsverksamheten.

Jag har, herr talman, inte trott och tror inte heller nu att försvarsministern överväger att komplettera tjänstereglementets bestämmelser med något slags förbud för sådana här personliga meningsyttringar. Jag har därför vågat välvilligt tolka försvarsministerns yttrande som en, låt mig säga personlig, uppmaning till försiktighet i uttalanden, framför allt i politiska stridsfrågor, så att inte subjektiva deklARATIONER uppfattas som om de vore objektiva.

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa beredskapsåtgärder under budgetåret 1962/63 m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets belänkande nr 33, i anledning av väckta motioner angående avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 276 av herrar *Ragnar Bergh* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 351 av herr *Palm m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i kommunalskattelagen att avdragsrätt medgaves för studiekostnader enligt i motionerna uppdragna riktlinjer, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar;

2) de likalydande motionerna I: 340 av herrar *Hilding* och *Per-Olof Hanson* samt II: 349 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i skattelagstiftningen att mindre inkomster, som studerande förvärvade på ar-

bete under ferier, bleve skattefria, och således antaga ett i motionerna intaget förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) de likalydande motionerna I: 458 av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* samt II: 532 av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Nilsson* i Svalöv, vari hemställts, att riksdagen måtte antaga ett i motionerna intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), avseende avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;

4) de likalydande motionerna I: 463 av herr *Hilding* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 536 av herr *Gustafson* i Göteborg och fru *Nettelbrandt*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om proposition rörande avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 276 av herrar *Ragnar Bergh* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 351 av herr *Palm m. fl.* om rätt till avdrag vid beskattningen för studiekostnader;

2) de likalydande motionerna I: 340 av herrar *Hilding* och *Per-Olof Hanson* samt II: 349 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* om skattefrihet för studerandes ferieinkomster;

3) de likalydande motionerna I: 458 av herrar *Ragnar Bergh* och *Sveningsson* samt II: 532 av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Nilsson* i Svalöv om avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande; ävensom

4) de likalydande motionerna I: 463 av herr *Hilding* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 536 av herr *Gustafson* i Göteborg och fru *Nettelbrandt* om avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg*, *Gösta Jacobsson*, *Nilsson* i Svalöv och *Björkman*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 276 av herrar Ragnar Bergh och Ebbe Ohlsson samt II: 351 av herr Palm m. fl. — ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna utarbeta och för 1962 års höstriksdag framlägga förslag till sådana ändringar i kommunalskattelagen att avdragsrätt medgäves för studiekostnader;

II) av herrar *Stefanson*, *Lundström*, *Gustafson* i Göteborg och *Christenson* i Malmö, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 276 och II: 351 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om en reform av studiekostnadernas behandling i skattehänseende, innebärande rätt till avdrag för amortering av studieskuld;

III) av herrar *Stefanson*, *Lundström*, *Sundin*, *Gustafson* i Göteborg, *Christenson* i Malmö och *Eriksson* i Bäckmora, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 340 av herrar Hilding och Per-Olof Hanson samt II: 349 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. — ansett att utskottet bort tillstyrka den i motionerna föreslagna författningsändringen, avseende *skattefrihet för studerandes ferieinkomster*, och att utskottet således under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 340 och II: 349 måtte antaga det i motionerna intagna förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

IV) av herrar *Hagberg*, *Stefanson*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Sundin*, *Gustafson* i Göteborg, *Nilsson* i Svalöv,

Christenson i Malmö, *Eriksson* i Bäckmora och *Björkman*, vilka — under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 458 av herrar Ragnar Bergh och Sveningsson samt II: 532 av herrar Bengtsson i Göteborg och Nilsson i Svalöv ävensom de likalydande motionerna I: 463 av herr Hilding och fru Hamrin-Thorell samt II: 536 av herr Gustafson i Göteborg och fru Nettelbrandt, samtliga motioner avseende frågan om *avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande* — ansett att utskottet under punkterna 3) och 4) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av nyssnämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om proposition rörande avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 33 behandlas tre olika frågor. För det första är det fråga om beskattningen av studiekostnader, för det andra gäller det frågan huruvida föräldrar skall ha rätt att göra avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till de barn som bor utanför hemmet, även om dessa barn studerar, och för det tredje har i detta betänkande också tagits upp frågan om hur man skall beskatta de inkomster som studerande kan få under ferier.

Med den första frågan, den om beskattningen av studiekostnader över huvud taget, sammanhänger också nära frågan om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande. Detta är ett spörsmål som har sysselsatt riksdagen i många år. Riksdagen har vid två tillfällen, nämligen år 1952 och år 1955, enhälligt begärt förslag från regeringen angående studiekostnadernas behandling i skattehänseende. År 1952 tyckte man att det var så angeläget att få en lösning att man begärde den re-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

dan till 1953 års riksdag. När då ingenting hände återkom riksdagen år 1955 och begärde att regeringen skyndsamt skulle lägga fram ett förslag i detta avseende. Något sådant har inte kommit, trots att det förelåg ett förslag från en utredning. I stället kom — såsom kammarens ledamöter säkert minns — efter en rekordartad snabb remissbehandling förslaget om viss avskrivning av studielån. Det antogs av riksdagen. Från vår sida sades det klart ifrån att vi betraktar det enbart som ett provisorium. Också de stora organisationerna som representerar dem som här är berörda menade att den riktiga vägen hade varit en avdragsrätt vid beskattningen. Även de godtog avskrivningen som ett provisorium. Vi anser att denna fråga inte är tillfredsställande löst genom avskrivningsförfarandet. Man måste göra en reform på beskattningens område.

Nu har vi från folkpartiets sida ansett att det inte torde vara lämpligt att fatta ett direkt beslut i denna fråga för närvarande. Det pågår en studiec-social utredning som väntas bli klar ganska snart, och det kan vara praktiskt att behandla hela frågan om studiekostnaderna i ett sammanhang. Det är därför som vi inte kunnat ansluta oss till ett förslag om att riksdagen omedelbart skulle lagstifta om avdragsrätt för dessa studiekostnader. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det finns en skillnad mellan tankegångarna i den motion som kommit från högerhåll och i den som kommit från folkpartihåll. Högern menar att man skulle ha rätt att vid deklarationen dra av för studiekostnader över huvud taget, oavsett om man finansierat studierna själv eller via periodiska understöd eller hur det gått till, under det att vi säger att en hel del principiella skäl talar för en sådan syn men att de praktiska svårigheterna är så stora att vi åtminstone för tillfället anser att man bör inskränka sig till

att bevilja avdragsrätt för amortering av studieskulder.

Som jag sade, herr talman, tror vi att denna fråga bör bedömas i ett sammanhang. Ingenting hindrar emellertid att man nu börjar att utreda saken också från skattemässig synpunkt. Vi har därför föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära en utredning och också förslag om reform av studiekostnadernas behandling i skattehänseende, innebärande rätt till avdrag för amortering av studieskuld.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr II).

Sedan kommer frågan om avdragsrätt vid beskattningen för de periodiska understöd som föräldrar ger till sina studerande barn som bor utanför hemmet. Bestämmelserna är sådana att föräldrar som ger periodiskt understöd t. ex. till barn som slår dank och roar sig eller på annat sätt underlåter att göra någon produktiv insats får avdragsrätt, men om barnen studerar får föräldrarna inte avdragsrätt. Här föreligger alltså en underlig diskrimination av de ambitiösa ungdomarna, och den har inte upphört att förvåna oss inom oppositionen. Därför har vi gång på gång återkommit till denna fråga. Om man ger avdragsrätt åt föräldrar som skänker pengar till sina barn under förutsättning att dessa *inte* studerar, tycker vi att det är fel på bestämmelserna. Det är ett fullständigt orimligt förhållande. Vi föreslår därför att Kungl. Maj:t snarast skall lägga fram ett förslag till riksdagen om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande barn. Härvidlag är utskottet delat i två hälfter med samtliga ledamöter från oppositionen på reservationen nr IV).

Majoriteten har invänt att det föreligger ett förslag från skattelagssakkunniga av år 1956, som vill göra inskränkningar i rätten till avdrag för periodiskt understöd. Man borde då inte rimligen nu fatta något beslut, säger ut-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

skottet. Det är emellertid att observera att även detta förslag av år 1956, som innebär inskränkningar i rätten att få avdrag för periodiskt understöd, går ut på att understöd från föräldrar till barn under dessas studietid i viss omfattning skall vara avdragsgilla. Även om skattelagssakkunniga var ute för att inskränka avdragsrätten insåg de att de nuvarande bestämmelserna är fullständigt inkonsekventa och sade, såsom framgår av sid. 4 i bevillningsutskottets betänkande, att understöd från föräldrar till barn under dessas studietid bör vara avdragsgilla i viss omfattning.

Även om det senare skulle komma fram ett förslag här i riksdagen om att göra en viss inskränkning i dessa bestämmelser — ett förslag som jag för min del troligen inte skulle komma att biträda — och även om somliga anser att det i och för sig skulle kunna vara motiverat, kan det inte vara något som helst motiv för att motsätta sig en ändring i de orimliga bestämmelser som finns för närvarande, eftersom även de som har föreslagit dessa inskränkningar har förutsatt att man måste kunna bevilja avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation IV av herr Hagberg m. fl.

Sedan återstår, herr talman, frågan om beskattningen av studerandes ferieinkomster. Jag måste säga att jag är förvånad över att vi i utskottet inte lyckats uppnå enighet i denna fråga. Enligt min uppfattning är det alldeles uppenbart att det här gäller ett område där man verkligen borde få tillstånd en ändring. Om någon som studerar vid universitet eller andra läroanstalter och som kan ha det besvärligt att finansiera sina studier lyckas tjäna ihop exempelvis 3 500 kronor på ett feriearbete, så får vederbörande visserligen ett ortsavdrag, som numera

är något höjt, men han måste i alla fall skatta för en inkomst av minst 1 000 kronor. Det måste väl sägas att en studerande, vars hela årsinkomst sålunda utgör 3 500 kronor som han förtjänat under sina ferier, inte har någon skattekraft. I själva verket ligger hans inkomst under existensminimum, och han borde därför rimligen kunna få det avdrag för nedsatt skatteförmåga som beviljas i andra sammanhang. Med nuvarande utformning av skattebestämmelserna kan emellertid inte taxeringsnämnden medge ett sådant avdrag. Man kan i vissa fall bevilja avdrag för nedsatt skatteförmåga på grund av arbetsoförmåga, sjukdom, arbetslöshet o. s. v., men det finns inte någon möjlighet att medge ett avdrag när det gäller sådana här ferieinkomster, även om det är uppenbart att den totala inkomsten understiger existensminimum.

Vad motionärerna nu önskar är bara att det skall i skatteförfattningarna införas en bestämmelse som ger taxeringsnämnd rättighet att bevilja ett sådant avdrag i de fall nämnden kan finna det motiverat. Det innebär alltså inte att man skall kunna medge skattefrihet upp till 3 000 kronor extra utöver ortsavdraget för alla ferieinkomster, oavsett hur vederbörande studerande för övrigt har sina ekonomiska förhållanden ordnade. Vår avsikt är bara att i sådana fall, då det är tydligt att den extrainkomst som den studerande haft under sina ferier, understiger existensminimum, skall taxeringsnämnden ha rätt att bevilja avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Herr talman! Jag anser detta vara en så rimlig och skäligen åtgärd att jag skulle vilja vädja till kammarens ledamöter, oavsett politisk uppfattning och annat, att stödja reservation III, till vilken jag yrkar bifall.

I detta anförande instämde herrar *Hammar*, *Jönsson* i *Ingemarsgården*, *Rydén* och *Berglund* (samtliga fp).

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

Herr PALM (h):

Herr talman! Den fråga som här behandlas kan inte ses som en isolerad sak. Såsom herr Gustafson i Göteborg redan framhållit har den under många år diskuterats i riksdagen, men det har också efter hand tillkommit nya aspekter på hela studiefinansieringsproblemet, och studiesociala utredningen kastar sin skugga framför sig. Det har ryktats om ett helt nytt system som skall ersätta det mycket splittrade system som nu finns.

Just den splittring som för närvarande utmärker hela studiefinansieringen har gjort det nödvändigt att någonting företas för att undanskaffa de påtagliga orättvisor som nu finns och för att göra hela systemet mera enkelt och lättadministrerat. Det föreligger också andra förslag från vårt håll, vilka behandlas av ett annat utskott men som måste ses i sammanhang med de här föreliggande förslagen.

De motioner som jag varit med om att väcka gäller dels den avdragsrätt som riksdagen tidigare behandlat, dels ett enhetligt system i vilket avdragsrätten ingår såsom ett led. Detta system skulle undanröja de orättvisor som finns vid den nuvarande behovsprövningen beträffande naturastipendier. Det existerar därvidlag en ganska flytande gräns, som gör att studiestipendienämnderna tillämpar olika gränsdragning, och ingen vet riktigt vilka normer som är avgörande för stipendierätten. Vidare har den numera medgivna avskrivningen med 25 procent helt provisoriets karaktär.

Vi motionärer menar att allt detta bör ersättas av ett samlat system för studiefinansiering av i stort sett följande utseende. Det första steget är statsgaranterade lån till alla, som vinner inträde vid högre läroanstalt. Detta skulle göra det möjligt för alla, oavsett ekonomisk bakgrund, att bedriva högre studier. Det andra steget är exa-

menspremier, som utgår vid en prestation, nämligen avlagd examen, och såsom ett tredje steg kommer den här föreslagna avdragsrätten för återstående studiekostnader. På detta sätt får man ett system som är lättadministrerat och som gör det överflödigt med några inbyggda kontroller eller dirigering i samband med den statliga bidragsgivningen. Det hela fungerar automatiskt med examenspremiekravet som regulator.

Jag skall inte orda vidare om detta, eftersom vi får anledning att diskutera hela frågeställningen senare. Utöver det som herr Gustafson i Göteborg här anfört vill jag bara framhålla vad som säges i reservation I, där reservanterna kräver avdragsrätt för studiekostnader för att därigenom åvågabringa största möjliga rättvisa när det gäller den insats någon gör, när han bedriver högre studier. Den utbildning vederbörande därmed underkastar sig, kräves ju för en hel rad uppgifter i samhället, och vi betraktar sådana studieutgifter som omkostnader för intäkternas förvärvande. Därför anser vi det logiskt att man får göra avdrag härför vid beskattningen av de inkomster som blir ett direkt resultat av de förvärvade kunskaperna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och IV av herr Hagberg m. fl.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Om behovet av stödåtgärder åt studerande råder inga delade meningar. I denna som i så många andra frågor råder det enighet i sak men inte om metoderna att främja eller stimulera utbildningen. Förra årets riksdagsbeslut om avskrivning av 25 procent på vissa studielån är man på oppositionens sida inte nöjd med. Man vill också ha skattelättnader för studerande och deras föräldrar.

Motiveringen för förra årets beslut var att antalet studerande vid univer-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

sitet och högskolor hade nära fördubblats under den senaste tioårsperioden. Under samma tid har studielånen — som utbetalats genom statsstipendienämnderna — femdubblats, från 9,5 miljoner till 46,5 miljoner kronor. Tack vare stipendiegivningen, som alltså har förbättrats väsentligt, har det skett en kraftig ökning av rekryteringen från ekonomiskt mindre bärkraftiga samhällsskikt, och detta har ytterligare skärpt behovet av studiekredit. Dessutom är amorteringarna hårdast de första åren efter det att den studerande har avlagt examen, då han kanske bildar familj och därmed får ökade utgifter. I den delen är alltså någon diskussion inte nödvändig utan helt överflödig.

Orsaken till att riksdagen förra året beslöt sig för metoden med avskrivning av studieskulden var att den ansågs mera rättvis än skatteavdrag och inte strider mot vissa principer lika starkt som ett skatteavdrag. Men det framfördes dock vägande kritik och höjdes varnande röster mot det beslut som riksdagen då fattade om skuldavskrivning. Så skrev exempelvis statskontoret bl. a., att det är föga tillfredsställande att utan vidare anpassa ett stipendiestöd — i verkligheten är det ju ett sådant — till hur stora studieskulder vederbörande ådragit sig. Tekniskt otillfredsställande är det också att lån beviljas till visst belopp, varav en del efterskänkes utan att ens såsom villkor uppställs att studierna fullföljts. Stipendiering i efterskott — om sådan över huvud taget bör införas — synes böra anknytas till uppnådda studieresultat.

Väsentligt starkare argument anfördes dock mot förslaget om skatteavdrag. För att inte förlänga debatten alltför mycket skall jag här fatta mig så kort som möjligt. Man menade för det första att skatteavdrag bryter principen i gällande skattelagstiftning att avdrag vid taxeringen inte får ske för

kapitalavbetalningar och inte heller för sparande och levnadskostnader. Carsten Wellinder, som jag vill minnas var reservant i utredningen, sade då, att om man väl i skattelagstiftningen inför principen att avdrag får ges för ett slag av amorteringar, har man tagit ett steg som kan få oöverstigliga konsekvenser. Det är inte bara akademiker, som kan känna skuldammorteringar som en börda, vilken minskar deras skatteförmåga. Kammarrätten understryker detta i sitt yttrande över 1944 års allmänna skattekommittés förslag och säger: »Detta skulle betyda att en viss grupp av skattskyldiga erhöi ett skatteprivilegium på övriga skattskyldigas bekostnad. Otvivelaktigt skulle andra grupper av skattskyldiga kunna med lika rätt göra anspråk på en sådan förmån.»

Det finns i beredningens betänkande många starka argument mot ett dylikt förfarande, som det skulle vara frestande att läsa upp.

För det andra menar man att skatteavdrag motverkar strävandena att förenkla skattelagstiftningen.

För det tredje skapar det merarbete för taxeringsnämnderna i deras arbete.

För det fjärde växer stödets omfattning med den skattskyldiges inkomster — och vi har aldrig från vårt håll kunnat acceptera principen att ge mindre stöd där stödet bäst behövs och att det helt skall utebli för dem som inte har några förvärvsinkomster alls, t. ex. kvinnliga akademiker som på grund av att de har flera barn anser sig böra stanna hemma och sköta dem.

För det femte överses skattelagstiftningen, som vi väl alla känner till, av den allmänna skatteutredningen.

Med hänsyn till alla dessa omständigheter avstyrker bevillningsutskottet även i år motionerna om en dylik avdragsrätt.

Så har vi motionerna om att man skall kunna ge periodiskt understöd även till studerande, vilket man nu

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

inte äger rätt till. Men det måste väl vara ett mindre behov av något dylikt nu än tidigare. Vi har som jag nyss sade infört avskrivning på amorteringar av studieskulder. Vi har en omfattande stipendiegivning med allmänna medel. Studiesociala utredningen gör en översyn av de studiesociala åtgärderna på den högre utbildningens område, och vi väntar förslag i år. Skattelagssakkunnigas förslag, som herr Gustafson talade om, innebar ju betydande inskränkningar i rätten att ge periodiskt understöd. Enligt de sakkunniga skulle sådant understöd få förekomma endast på grund av en bindande förpliktelse eller då behov av understöd förelåg. Det bör man uppmärksamma även om skattelagssakkunniga, som herr Gustafson i Göteborg sade, ändå tänkte sig någon form av bidrag till studerande ungdom.

Herr Gustafson säger att det väl är alldeles orimligt att man skall kunna ge periodiskt understöd till exempelvis sysslösa barn men inte till studerande ungdom. Javisst, skenbart är väl detta en orimlighet. Men var finns dessa onormala familjer? Var finns denne far och denna mor som ger bidrag till sysslösa pojkar eller flickor som är vuxna och kan arbeta? Jag skulle föreställa mig att det måste vara något fel på kanske båda parter. I varje fall anser bevillningsutskottet, då det finns så många skäl emot en ändring härvidlag och då frågan bör nog övervägas, att man skall låta Kungl. Maj:t pröva det förslag som redan föreligger.

Vi har slutligen kravet på socialavdraget även för studerande med låg inkomst på grund av studier. Man vill att avdragsrätt för högst 3 000 kronor, som man kan ge vid sjukdom och ålderdom till underhållsbehövande, vid olycksfall o. s. v., skall utsträckas även till att gälla studerande ungdom. Här hänvisar bevillningsutskottet till de åtgärder som riksdagen redan har vid-

tagit i form av skattelättnader. Det skattepaket, som vi beslutade i december månad, innebar ju en särskild skattelättnad för små och medelstora inkomsttagare. Man höjde ortsavdraget ganska kraftigt — för ensamstående i ortsgrupp 3 var det drygt 400 kronor. Vi höjde gränsen för betalning av folkpensionsavgifter och sjukförsäkringsavgifter till 2 400 kronor i stället för 1 200 kronor. Jag vill minnas att bevillningsutskottet inte var främmande för tanken att man borde höja denna gräns upp till ortsavdragets gräns, 4 500 kronor.

Resultatet av alla dessa åtgärder är att inkomst från förvärvsarbete vid sidan av studierna i ökad omfattning har blivit skattefri. Övervägande delen av den studerande ungdom, som har ferieinkomster, får nu efter de senaste besluten ingen skatt alls eller också en mycket ringa skatt. Jag skulle faktiskt vilja fråga vad det är för studerande ungdomar som under ferierna verkligen har så stora inkomster att de kommer över dessa gränser och utgör ett sådant problem att de skall ha en förmånligare skattelagstiftning än andra medborgare. Bevillningsutskottet avstyrker även motionerna i denna del, och jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Utskottets talesman räknade upp en lång rad skäl mot ett införande av någon form av avdragsrätt för studiekostnader vid beskattningen. Det är klart att om man inte vill gå med på en sak kan man alltid leta fram en del skäl, och man är väl f. ö. tvungen att prestera några. Men kammarens ledamöter får väl hålla med om att de skäl herr Brandt här redovisade knappast var övertygande.

När det här t. ex. talas om att en avdragsrätt skulle bryta principen att man inte skall få avdrag för amorte-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

ring på skuld, bortser man helt från att det här är fråga om en kostnad för studierna. Man säger att felet är att stödets omfattning växer med inkomsterna. Det är i alla fall så, att det man får dra av enligt vårt förslag är amorteringen på studieskulden, och den amorteringen blir inte större om inkomsten blir större. Jag ser det som en kostnad, som ett avdrag som skall göras. Om man gör ortsavdrag eller andra avdrag, herr Brandt, kommer det att verka på precis samma sätt.

Herr talman! Beträffande avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande säger herr Brandt, att det väl inte är så särskilt stort behov av sådana bestämmelser nu. Jag skulle tro, att de föräldrar som ger sådana periodiska understöd till sina barn som studerar inte blir speciellt övertygade av herr Brandts resonemang i denna fråga. Det finns åtskilliga föräldrar, som befinner sig i den situationen. De tycker att de nuvarande bestämmelserna är orimliga.

Herr Brandt säger vidare: Finns det verkligen fall, där föräldrar kan ge periodiskt understöd till sina barn, även om de inte studerar? Ja, det finns många sådana fall. Har barnen t. ex. avlagt en examen och börjat tjäna litet pengar själva, får föräldrarna plötsligt avdragsrätt för de bidrag de lämnar dem. Försöker föräldrarna emellertid göra avdrag för de bidrag de ger sina barn under studietiden får de avslag. Denna fråga är betraktad som så betydelsefull av 1955 års riksdag att den ifrågasatte, om det inte vore lämpligt att bryta ut frågan om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande och behandla den först, för att på det sättet få en dellösning. Några som helst vägande skäl för att upprätthålla en sådan ordning på beskattningsområdet, att föräldrar skulle få avdragsrätt för bidrag till barnen under förutsättning att de *inte* studerar, finns det inte.

Jag kommer till slut in på frågan om ferieinkomsterna. Utskottets tales-

man ställer följande fråga: Finns det verkligen studerande vid våra universitet och högskolor som kan tjäna så mycket under ferierna att de får någon skatt? Herr Brandt kan ju fråga Sveriges förenade studentkårer, som har gjort framställningar i detta ärendet. Det är väl inte orimligt att en person som studerar vid universitet eller högskola under sina ferier kan få en inkomst på 3 500 kronor. Jag tror att kammarens ledamöter håller med mig om att för dem som har utgifter för sina studier kan 3 500 kronor inte anses representera en så oerhört hög inkomst, att vederbörande dessutom skall ha råd att betala en del av inkomsten i skatt. Faktum är emellertid, att även efter de förändringar som genomfördes i höstas medför en sådan inkomst en skattepliktig inkomst på minst 1 000 kronor. Det kan inte vara rimligt. Det sägs visserligen i utskottets skrivning, att de som har arbetat till sjöss under ferierna får möjlighet till nedsättning av skatten. Men vad är det för ordning att en sådan nedsättning av skatten skall kunna tillåtas för inkomsten under ferierna om en studerande arbetar till sjöss, men inte om han utför annat arbete?

Jag tycker, att av dessa frågor är faktiskt frågan om ferieinkomsterna den som mest motiverar en omedelbar ändring av bestämmelserna. Här är det inte fråga om, som herr Brandt sade, att studerande skall ha särskilda skattelättnader som andra medborgare inte får del av, utan det är helt enkelt fråga om att ungdomar som har ferieinkomster som ligger under existensminimum inte skall behöva skatta för dem.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag skulle vilja understryka något av vad herr Brandt framhöll, nämligen att det föreligger enighet i sak. Enigheten avser att studie-
stöd skall ges. Det är alltså bara be-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

träffande formerna meningarna går isär.

Så kan naturligtvis saken uttryckas. Det är dock uppenbart att formerna är av utomordentligt stor betydelse, eftersom de kan bli avgörande för i vilken utsträckning man stimulerar till studier och i vilken utsträckning man stimulerar till att fullfölja en yrkesutbildning efter avlagd examen eller omvänt — som herr Brandt framhöll — att exempelvis möjliggöra för en hustru att kunna stanna i hemmet; herr Brandt nämnde detta i samband med att t. ex. studiestödet inte kan tillgodogöras när man inte har inkomst.

Nu föreställer jag mig, att om vi skall diskutera just den aspekten, kommer vi in på familjepolitiska åtgärder. Dessa kan ta sikte på att eventuellt stimulera hustrun att stanna i hemmet, även om hon har en utbildning för andra uppgifter. Det är å andra sidan väsentligt att samhället kan tillgodogöra sig all den arbetskraft som utbildat sig för uppgifter av kvalificerad art, t. ex. läkare, lärare och andra grupper som vi har stort behov av.

Formerna för studiestipendiegivningen bör vara sådana, att man vet vad det är man vill stimulera. Herr Brandt var inte främmande för att det kunde vara olyckligt att anpassa bidragen till den eventuella studieskuld man har ådragit sig. Detta är något som är väsentligt i sammanhanget. Det är också mot den bakgrunden vi skall se det förslag som har ställts från högerhåll dels om avdragsrätt och dels om det som kommer fram i ett annat sammanhang, nämligen om examenspremier och statsgaranterade lån.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag skall tillåta mig att erinra något ytterligare om vad skattelagssakkunniga sade beträffande studiekostnaderna. De säger bl. a.: »Enbart den omständigheten att man kallar studiekostnaderna för investering

i immateriella tillgångar eller anser sig kunna jämföra dessa kostnader med investeringsutgifter i rörelse utgör ej fog för införande av avdragsrätt. Man bör i stället fråga sig vilken natur studiekostnaderna i verkligheten har med hänsyn till den grundläggande gränsdragningen mellan å ena sidan de avdragsberättigade omkostnaderna och å andra sidan de icke avdragsberättigade levnadskostnaderna. Man måste då konstatera, att vad som brukar betecknas såsom studiekostnader, i varje fall när det gäller längre och dyrbarare utbildning, till helt övervägande del utgöres av utgifter för den studerandes bostad, föda, kläder och andra levnadsbehov under studietiden. Skulle avdrag medgivas för sådana kostnader i form av värdeminskningsavdrag skulle detta betyda att man gav avdrag för levnadskostnader på ett sätt, som icke har motsvarighet vid den skattemässiga inkomstberäkningen i övrigt.»

På ett annat ställe säger skattelags-sakkunniga: »Skulle man överväga att vid beskattningen ta hänsyn till att skattskyldig under viss tid avstått från inkomster eller nöjt sig med lägre inkomster» — det är ju detta resonemang man för — »än som eljest kunnat förvärvas med beräkning att senare i en eller annan form få kompensation därför, vore detta en fråga, som gällde inte enbart dem som förskaffat sig högre utbildning utan även åtskilliga andra grupper skattskyldiga. Såsom exempel kan nämnas söner och döttrar till jordbrukare eller rörelseidkare, som arbetar i faderns näring mot en jämförelsevis låg lön, eller anställda som antar ur praktiksypunkt värdefulla men jämförelsevis lågt avlönade anställningar.»

Man skulle kunna fortsätta att läsa upp avsnitt som visar vilka problem detta medför och vilka konsekvenser det får i lagstiftningen.

Innan jag ytterligare går in på detta vill jag göra ett inskjutande med an-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

ledning av herr Gustafsons i Göteborg påstående att jag hade frågat, om det finns studerande som har så stor inkomst att skatten spelar någon roll i sammanhanget. Det var inte så jag uttryckte mig, utan vad jag sade var: Finns det studerande med så stora ferieinkomster att skatten utgör ett problem för dem och är det ur denna synpunkt motiverat att införa en avvikelse från de principer som i övrigt tillämpas i skattelagstiftningen?

Det skäl som emellertid för mig personligen är avgörande i dessa frågor — hur behjärtansvärda de än är — är att man så litet som möjligt skall manipulera med skattelagstiftningen för att söka komma till rätta med förhållanden som kan avhjälpas på annat sätt. För inte så många år sedan var vi här i riksdagen helt eniga om att vi skulle förenkla skattelagstiftningen. Vi tog i vår strävan att göra skattelagstiftningen så enkel som möjligt bl. a. bort ortsavdragen för barn. Personligen tror jag att det är klokt att man låter alla medborgare — med förvärvsarbete eller utan — betala skatt enligt gällande skattelagstiftning utan alltför stora avvikelser och undantag som komplicerar taxeringsförfarandet i dess helhet, åtminstone tills allmänna skatteberedningen är färdig med sitt arbete.

Jag skulle tro att vi för närvarande ger ut cirka 3 miljarder kronor till utbildning. Kanske utgifterna för forskning också ingår i denna siffra — jag kan inte på rak arm erinra mig hur det ligger till därvidlag. Denna kostnad kan vi någorlunda få en överblick över. Skall vi emellertid också dela ut pengar via skattelagstiftningen kan vi svårigen få någon kontroll över hur stora summor det rör sig om på detta område, och det blir icke någon rättvis fördelning genom att förfara på detta sätt. Det bör ske på någon annan väg.

Det som för mig, herr Gustafson i Göteborg, faktiskt är mest avgörande

är att undantag i regel skapar nya möjligheter till skatteflykt. Ingen kan övertyga mig om att inte åtskilliga skattebetalare, om vi inför avdragsrätt för periodiska understöd och andra undantag som man nu anser är så bra, kommer att kunna utnyttja detta till att inom lagens ramar undkomma skatt, och det är ju inte det vi syftar till. Vi har ändå möjligheter att på annat sätt hjälpa de studerande, något som vi ju är överens om att göra. Vi bör fortsätta på denna väg och icke göra det ena undantaget efter det andra i skattelagstiftningen. Om man fortsätter på denna linje tror jag att herr Gustafson i Göteborg och hans kamrater i allmänna skatteberedningen omedelbart kan lägga ned arbetet på åtminstone en punkt, nämligen när det gäller att försöka få fram en skattelagstiftning som ger en definitiv källskatt. Detta är ju uteslutet i och med alla dessa orimliga undantag i skattelagstiftningen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Brandt vill förenkla skattelagstiftningen och han tycker inte om att man gör några undantag. Skall jag tolka detta såsom att herr Brandt är negativt inställd till de undantagsmöjligheter som redan finns för vissa skattskyldiga? Taxeringsmyndigheterna har ju rätt att bevilja ett avdrag för nedsatt skatteförmåga under vissa omständigheter. Herr Brandt tycker inte att det skall vara krångliga skattebestämmelser utan anser att alla medborgare egentligen bör — om jag fattar herr Brandt rätt — betala skatt enligt skattelagstiftningen.

Jag tror emellertid inte att herr Brandt ansåg att man skall ta ut skatt av folkpensionärer som bara har sin folkpension, av sjuka människor med så låg inkomst att den ligger under existensminimum eller av andra, som nu enligt gällande skattelagstiftning har

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

rätt att få avdrag för nedsatt skatteförmåga.

Det anser inte herr Brandt och det anser ingen i denna kammare. Då är det väl emellertid också lika rimligt att säga att en studerande, som har fått några tusen kronors inkomst under sina ferier men som för övrigt har oerhört svårt att klara finansieringen av sina studier, inte heller har skatteförmåga. Det är precis lika rimligt att taxeringsmyndigheterna får rättighet att — om de finner det skäligt — medge även sådan studerande avdrag för nedsatt skatteförmåga. Det kan inte bli någon skatteflykt på det sättet, herr Brandt. Här är det bara fråga om att det inte skall tas ut skatt på inkomster som tydligt ligger under existensminimum.

Herr Brandt har talat mycket om skattelagssakkunniga och läst långa citat ur deras betänkande. Jag vill bara påminna om för det första att skattelagssakkunniga faktiskt utarbetade ett författningsförslag beträffande avdragsrätt för amortering av studiekostnader och för det andra att skattelagssakkunniga föreslog, att taxeringsmyndighet skulle ha rätt att ge avdrag för nedsatt skatteförmåga vid beskattning av studerandes ferieinkomst. Dessa skattelagssakkunniga, som är en så stor auktoritet för herr Brandt, har alltså föreslagit precis samma åtgärder som oppositionen föreslår i reservation nr IV.

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till ledamöterna från högern och socialdemokratiska partiet, som inte har några partikanrater med bland dem som undertecknat reservation nr IV, att i denna sak, som inte har någon som helst partipolitisk anstrykning utan gäller ett skälighetskrav, stödja reservanterna.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Vi har olika uppfattning i denna fråga, och det går nog

inte att överbrygga. Jag måste dock framhålla att jag inte kan hålla med herr Gustafson när han säger, att om man beskattar en studerande som har ferieinkomster, så beskattar man inkomster som ligger under existensminimum. Han beskattas ju ändå efter precis samma principer som alla andra med samma inkomst och har alltså samma möjligheter som de.

Den kanske viktigaste skillnaden gäller emellertid det periodiska understödet. När det gäller yrkade avdrag för periodiska understöd bedömer skattemyndigheterna om understödet utgår av sociala skäl, t. ex. på grund av sjukdom, olycksfall, ålderdom, vårdbehov eller dylikt, men herr Gustafson i Göteborg vill att mottagaren inte skall beskattas för understödet. Enligt herr Gustafsons förslag skulle skattemyndigheterna inte ha samma kontrollmöjligheter, om jag förstätt det hela riktigt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Brandt har tydligen missuppfattat skatteförfattningarna på denna punkt. Det kan ju hända vem som helst att man begår ett fel. Jag gjorde mig skyldig till ett nyss när jag nämnde reservation nr IV i samband med frågan om ferieinkomster. Det är reservation nr III som gäller ferieinkomsterna och det var framför allt den jag ville vädja till kammarens ledamöter att stödja.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen I) av herr Hagberg m. fl.; samt 3:o bifall till reservationen II) av herr Stefanson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för be-

Avdragsrätt för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld m. m.

stämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Gustafson i Göteborg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten 1) i bevillningsutskottets betänkande nr 33 antager det förslag, som innefattas i reservationen I) av herr Hagberg m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen II) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 39 ja och 38 nej, varjämte 141 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 38 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 74 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 3 och 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 3) och 4) i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 99 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Interpellation ang. bestridandet av kostnaderna för vägprojekt i Oxelösund och Studsvik

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDIN (h), som yttrade:

Herr talman! Inom Oxelösund, där kronan svarar för vägbyggandet, pågår för närvarande arbete med infarten till staden för en beräknad kostnad av 8,4 milj. kr. Sedan denna etapp av vägbyggande är klar planeras utbyggnaden av vägen mot Nyköping inom Oxelösunds landsbygdsdel, för vilken kostnaderna uppskattas till 15 milj. kr. Det omfattande vägbyggandet föranledes till väsentlig del av den starka expansion, som industrien i Oxelösund för närvarande genomgår. Kostnaden för vägprojekten belastar länets ordinarie anslag till länsvägar, vilket har medfört att övriga delar av länet, där vägarna är i trängande behov av upprustning, kommit i efterhand. Situationen har för dessa delar ytterligare försämrats genom de om- och nybyggnader, som måst företagas på vägen mellan Nyköping och Studsvik. På denna vägsträcka återstår för övrigt åtskilliga förbättrings- och nybyggnadsarbeten; bl. a. gäller det sträckan mellan stadens östra del och Sjösa. I likhet med vägprojekten i Oxelösund är väginvesteringarna i anslutning till atomforskningsstationen i Studsvik av utpräglad rikskaraktär.

Med anledning av det anförda vill jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att vid fördelning av anslagen till länsvägar för 1963 förordna att särskilda medel avsättes för de vägprojekt, som utföres i anledning av den industriella expansionen i Oxelösund och uppförandet av atomforskningsstationen i Studsvik?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner åsyftande dels utredningar berörande vallagarna och dels ändringar i dessa, samt

nr 14, i anledning av väckt motion angående förfarandet vid omröstningar i kamrarna;

bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av väckta motioner om restitution av bensinskatt för jordbruks-traktorer och skördetröskor;

bankoutsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om installerande av tidsenliga voterings-apparater i riksdagens kamrar, och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående bestridandet av semesterkostnaderna för riksdagens personal;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 23 mars 1956 (nr 73) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 8 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, m. m.,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag, och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente;

jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag till Byggnadsarbeten m. m. vid vissa för lantbrukshögskolans försöksverksamhet disponerade jordbruks-egendomar jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning rörande utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, radions och televisionens områden samt om en högskola för utbildning av vissa yrkesutövare inom film och TV,

nr 29, i anledning av väckta motioner angående behovet av daghemsplatser, om inrättande av ett servicesystem för tillsyn av sjuka barn samt om utredning rörande servicehus,

nr 30, i anledning av väckt motion om överväganden i syfte att ge julafton karaktär av helgdag,

nr 31, i anledning av väckt motion om bättre tillvaratagande av arbetskraftens kapacitet inom den statliga förvaltningen,

nr 32, i anledning av väckta motioner angående ökat skydd mot radioaktiv strålning,

nr 33, i anledning av väckta motioner angående arbetsvärdering,

nr 34, i anledning av väckta motioner om underhållet av rastplatserna vid de allmänna vägarna, m. m.,

nr 35, i anledning av väckta motioner om formerna för en intensifierad och planmässig social forskning, och

nr 36, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att åstadkomma billigare läkemedel.

§ 16

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 136, i anledning av väckta motioner om processuell rättshjälp; och

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff i vissa fall för oriktig ursprungsdeklaration m. m.

Vidare anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 164, till Konungen i anledning av väckta motioner angående utredning rörande statligt stöd till de kristna samfundet.

§ 17

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 122, med förslag till sjukvårdslag, motionerna:

nr 845, av fröken *Karlsson* och herr *Nordgren*, samt

nr 846, av herr *Nelander*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag till skollag m. m., motionerna:

nr 847, av herrar *Arvidson* och *Blidfors*,

nr 848, av herrar *Boija* och *Enskog*,

nr 849, av herr *Christenson* i Malmö,

nr 850, av herr *Hæggbloom m. fl.*

nr 851, av herr *Hagberg m. fl.*,

nr 852, av herr *Helén*,

nr 853, av herr *Johansson* i Södertälje m. fl.,

nr 854, av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.,

nr 855, av herr *Larsson* i Luttra m. fl.,

nr 856, av herr *Nelander m. fl.*,

nr 857, av herr *Pettersson* i Degerfors m. fl., och

nr 858, av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, angående viss ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av obeskattade varor på tullflygplats, m. m., motionerna:

nr 859, av herr *Heckscher m. fl.*,

nr 860, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 861, av herr *Ohlin m. fl.*, och

nr 862, av herr *Rimmerfors m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken, motionen nr 863, av herr *Berglund*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till lag om räntereglering och emissionskontroll (ränteregleringslag), motionerna:

nr 864, av herr *Cassel m. fl.*, och

nr 865, av herr *Hedlund m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 149, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, motionerna:

nr 866, av herr *Bohman m. fl.*, samt

nr 867, av herrar *Källenius* och *Kollberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m., motionen nr 868, av herrar *Fröding* och *Bohman*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län, motionen nr 869, av herr *Lundberg*; ävensom

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164, om överlåtelse av viss kronan tillhörig mark, motionen nr 870, av herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg*.

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.32.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 26 april

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedlund har i en interpellation frågat mig, om jag är beredd medverka till en skyndsam undersökning rörande omfattningen av de svårigheter som vid Sveriges associering till europamarknaden kan väntas drabba företagare och anställda inom vissa delar av vårt näringsliv, framför allt inom mindre och medelstora företag, med huvudsaklig avsättning på den svenska marknaden.

Med anledning av interpellationen vill jag först erinra om att de problem som äger samband med vårt förhållande till den europeiska marknaden är föremål för fortlöpande utredningar främst inom kommerskollegium. Detta utredningsarbete, som bedrivs i nära samverkan med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer, syftar till att allsidigt belysa de frågeställningar som i detta sammanhang har eller kan få aktualitet för vår del och att frambringa underlag för våra förhandlingar och för de anpassningsåtgärder som kan visa sig erforderliga. De spörsmål, som interpellanten berört, kommer självfallet i det sammanhanget att ägnas uppmärksamhet. Redan under det utredningsarbete som

hittills genomförts har det varit en viktig uppgift att söka kartlägga verkningarna inom skilda delar av vårt näringsliv av den ena eller andra lösningen av vårt europamarknadsproblem. I samarbete med respektive branschorganisationer har man härvidlag främst sökt utreda hur man inom olika branscher bedömer fördelar och nackdelar vid en fullständig tullavveckling gentemot europamarknaden och möjligheterna att möta befarade konkurrenssvårigheter.

Vad beträffar den sakfråga som ligger bakom interpellantens fråga förhåller det sig som känt så, att den helt övervägande delen av vårt näringsliv ställt sig klart positiv till att Sverige anknutes till den europeiska stormarknaden på basis av ömsesidig tullfrihet. Denna inställning, som också gäller i fråga om företrädare för mindre och medelstora företag, är en av orsakerna till att vi — som jag haft tillfälle understryka vid en tidigare interpellationsdebatt i denna kammare — icke avser att begära någon särbehandling i fråga om tullavvecklingen inom den ena eller andra varusektorn.

Med vad jag här sagt har jag på intet sätt velat förringa betydelsen av de problem som interpellanten berört. Tvärtom kan jag för egen del understryka, att debatten i dessa frågor väsentligen rört de ekonomiska fördelarna av vår medverkan i en enhetlig europamarknad och nackdelarna av att stå utanför, medan de svårigheter som vid en associering är att vänta inom vissa sektorer av vårt näringsliv i allt för liten grad uppmärksammas. Det råder inte någon tvekan om att vi har att möta betydande anpassnings- och

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

omställningsproblem. Vi vet emellertid inom vilka grenar dessa svårigheter i första hand är att vänta. Även om företagen inom dessa grenar hittills visat god anpassningsförmåga till de ändrade förutsättningar som EFTA-marknaden medfört och till en stigande internationell konkurrens över huvud taget, kan problemen i ett annat konjunkturläge och i en annan marknads-konstellation bli mera svårbedrägliga. Inte minst viktigt är att företagen själva i god tid planerar sådana omställningsåtgärder som de efterhand kan finna erforderliga. Allteftersom vid utredningsarbetet bättre underlag framkommer rörande de konkurrensförhållanden vi framdeles har att räkna med inom olika branscher, bör detta underlag, i den utsträckning förhandlingsläget medger, vidarebefordras till berörda delar av vårt näringsliv.

Av vad jag här sagt framgår att jag delar interpellantens uppfattning att dessa frågor måste tillmätas stor betydelse. Även om jag inte för närvarande finner behov av att tillkalla någon särskild utredning för dessa spörsmål kan jag försäkra interpellanten om att jag med uppmärksamhet följer dem och finner det angeläget att de ägnas erforderligt utrymme i det fortlöpande utredningsarbete som pågår om europamarknadsfrågorna.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation.

Först tar jag fasta på det avsnitt av svaret, i vilket handelsministern rent ut säger att de svårigheter, som vid en associering till EEC är att vänta inom vissa sektorer av vårt näringsliv, i alltför liten grad har uppmärksamrats. För egen del tycker jag inte att det rå-

der någon tvekan om den saken, och det är just det förhållandet som är orsaken till min interpellation. Den EEC-debatt, som vi hade i vårt land både i somras och i höstas, var av det mera ensidiga slaget. Både den ene och den andre sökte i grälla färger tala om vilka utsökta fördelar som det svenska näringslivet och vårt land skulle få — inte genom en associering utan genom ett fullständigt medlemskap inkluderande allt vad detta politiskt sett skulle innebära i detta sammanhang.

Vi i centerpartiet ansåg oss inte kunna delta då det gällde att måla antingen i vitt eller i svartaste svart, och vi förbehåller oss alltjämt vad vi betraktar som en mera nyanserad bedömning av problemet. Den omständigheten att övervägande fördelar är att vinna för det svenska näringslivet genom en ekonomisk associering, något som jag för min del är övertygad om, får inte bortskymmas, att betydande delar av näringslivet också kommer att möta omfattande anpassnings- och omställnings-svårigheter. Exportnäringarna och exportföretagen kommer väl att få det mesta av fördelarna. Svårigheterna kommer att drabba näringar och företag med huvudsaklig avsättning på den svenska marknaden, och jag tror att mindre och medelstora företag därvidlag har en särskilt utsatt position. Om ett låt gå-system får vara förhärskande, och om man inte försöker förhindra en sådan utveckling, kommer det nog att bli på det sättet, att den enes bröd blir den andres död. Det är inte värdigt ett land med vår ekonomiska standard att i en sådan ekonomisk situation låta det hela utveckla sig på det sättet.

Handelsministern framhåller i svaret att den övervägande delen av näringslivet — även företrädare för mindre och medelstora företag — intagit en klart positiv hållning till den gemensamma marknaden. Det är gans-

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

ka naturligt, om man — som också jag gör — utgår från att det är fördelar att vinna för de flesta. Yttranden från enskilda företagare i detta hänseende bör tillmätas den allra största vikt. Är det däremot fråga om sammanslutningar, får man väl också något undersöka sammanslutningens struktur och se efter om där inryms både de som förtjänar och de som förlorar. Det kan därvid finnas anledning att se efter, om de som förtjänar är i överväldigande majoritet.

Anledningen till att näringslivet tämligen allmänt har varit positivt inställt är enligt min mening framför allt den, att man har ansett att ett inträde i gemenskapen för vår del innebär övervägande fördelar, särskilt på längre sikt. Men detta får självfallet inte undanskymma det allmänna ansvar eller medföra att man bortser från svårigheterna för dem som kommer att få vidkännas sådana.

En associering till EEC kan inte jämföras med en vanlig förändring av tullarna. En EEC-anknytning är en genomgripande omvälvning, det är en händelse av den art som inträffar kanske en gång per århundrade — om ens det. Det är inte utan anledning som frågan om vårt lands förhållande till den stora marknaden har betecknats som århundradets största näringspolitiska fråga. Det är följaktligen av synnerligen stor vikt att i god tid bilda sig en uppfattning om arten, graden och inriktningen av de svårigheter, som kan vara att vänta, och givetvis också att i god tid bereda sig på åtgärder för att på bästa sätt kunna bemästra svårigheterna.

Handelsministern hänvisar i svaret till det fortlöpande utredningsarbete som pågår inom kommerskollegium i nära samverkan med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. Bl. a. har man försökt bedöma för- och nackdelar för olika sektorer inom närings-

livet vid en fullständig tullavveckling gentemot europamarknadsländerna. Det är tillfredsställande att en sådan utredning pågår, men man måste — som jag sade — göra klart för sig, att detta är en alldeles särskild händelse, inte det samma som en vanlig tullrevision.

Utsatta grenar av näringslivet har visat en god förmåga till anpassning till de ändrade förutsättningar som EFTA-marknaden medfört, framhåller handelsministern. Visst är det riktigt. Men kommer det att gälla även EEC-marknaden?

För det första har under den tid av knappt två år som EFTA varit i funktion rått en god och uppåtgående konjunktur i vårt land. I ett annat konjunkturläge kan svårigheterna bli betydligt större. För det andra företer EEC-marknaden en helt annan geografisk och näringspolitisk bild än EFTA-marknaden. Man får räkna med att trycket från en samlad europamarknad kan bli betydligt större än från EFTA-marknaden. För det tredje vet vi inte i vilken takt den nya stormarknaden skall träda i funktion.

Redan i fråga om takten i tullavvecklingen föreligger således betydande vanskligheter för en bedömning. Härtill kommer vissa andra företeelser, som särskilt måste uppmärksammas i utredningsarbetet och vid bedömningen av dessa frågor. Jag syftar bl. a. på åtgärder, som vidtas i vissa EEC-länder för att där stimulera näringslivet, särskilt exportnäringarna. Jag skall ge några exempel på det.

I Syditalien råder som bekant omfattande undersysselsättning och arbetslöshet. I syfte att komma till rätta med det problemet har italienska staten vidtagit särskilda åtgärder för att få en förstärkning av företagsamheten inom området. Bl. a. förekommer befrielse från tullavgifter vid införsel av maskiner och byggnadsmaterial, 50 procents reducering av omsättnings-

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

skatten på maskiner och byggnadsmaterial, befrielse från inkomstskatt i vissa fall under upp till tio år och i andra fall delvis befrielse. Vidare förekommer befrielse från kommunala skatter och från vissa avgifter. Därjämte kan direkta bidrag erhållas för startandet av små och medelstora industrier — i vissa fall med 20 procent och i andra fall med 10 procent av kostnaden. Lån beviljas på förmånliga villkor till en ränta som ligger avsevärt under marknadsräntan.

Man har naturligtvis bara att önska framgång för dessa strävanden, som bör vara ägnade att minska arbetslösheten där nere. Man kan emellertid inte bortse från att dessa åtgärder medför vissa konsekvenser för näringslivet i vårt land. Bl. a. pågår med stöd av dessa åtgärder en upprustning och utbyggnad av den italienska sko- och läderindustrin, som i hög grad är inriktad på export. Vårt land är i hög grad föremål för exportintresse från andra länder. De italienska priserna blir givetvis mycket konkurrenskraftiga. Man får inte bara till stånd en toppmodern industri till ett relativt lågt pris utan man har också löner som enligt uppgift utgör 60—65 procent av de svenska, i vissa fall ännu lägre.

Jag stryker än en gång under, att det här är åtgärder som vi bör se med tillfredsställelse, men vi får inte blunda för vad de kan innebära för företagsamheten och de anställda i vårt land utan måste inrikta oss på omställningsåtgärder som kan komma att behövas för att möta detta.

Vår skoindustri har redan haft kännning av denna konkurrens och får väl känna av den i ännu högre grad om tullar och andra handelsbarriärer helt avvecklas. Det bör nämnas, att vår skoindustri torde hävda sig väl vad det gäller teknisk utrustning och arbetskraftens kvalifikationer. Företagsstrukturen är i stort sett densamma som i

övriga Europa. Det finns jämsides med stora och medelstora företag ett förhållandevis stort antal småföretag. Hur skall dessa kunna klara denna konkurrens vid en tullavveckling, i all synnerhet som man kan vänta att t. ex. den italienska exporten då blir än mer mål-inriktad på vårt land.

I vad mån förekommer liknande strävanden på andra områden och på andra håll? Det är också en fråga man måste ställa. Det är av största vikt att man så noggrant som möjligt följer utvecklingen i detta avseende över hela marknadsområdet.

Låt mig därför ta ett annat exempel. I Holland förekommer direkta bidrag till nyetablering och utvidgning av företag på s. k. utvecklingsorter. Bidraget kan utgå med 50 procent av kostnaden för industritomt och med upp till 100 kronor per kvadratmeter av industribyggnad.

Vi vet att Holland har en slagkraftig livsmedelsindustri. Hur går det för den svenska livsmedelsindustrin, om den holländska industrin ytterligare utbygges på detta förmånliga sätt och i samband med en tullavveckling i ännu högre grad inriktar sig på vårt land med dess höga levnadsstandard. Jag tangerar här det problem som vårt jordbruk och vår livsmedelsindustri utgör med hänsyn till vår beredskapsförsörjning, som ju är ett led i neutralitetspolitiken.

Jag har med dessa exempel velat visa, att problemen inte är så enkla, att det räcker med en räkneoperation på basis av nuvarande tullnivåer. Handelsministern framhöll i sitt svar, att han för närvarande inte är beredd att tillsätta en särskild utredning för dessa frågor. Nåväl, om utredningsarbetet bedrivs i ena eller andra formen kan anses vara av underordnad betydelse. Jag tar fasta på vad handelsministern säger om angelägenheten av att man klarlägger dessa frågor. Jag har

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

också den uppfattningen, att han kommer att följa hela detta problemkomplex.

Självfallet får man heller inte stanna vid att undersöka vilka verkningar och svårigheter som kan komma. Man måste också vara beredd att vidta åtgärder för att motverka svårigheterna. Varken företagare eller anställda kan ha något intresse av att konkurrensen i vissa branscher blir övermäktig. Det bör uppmärksammas att det inte bara är sko- och läderindustrin som har en sådan geografisk koncentration i vårt land att vissa områden kan bli särskilt utsatta i form av sysselsättningssvårigheter och företagsnedläggelser.

Handelsministern har inte, det noterar jag, motsagt mig utan tvärtom förklarat sig dela min mening, att svårigheter i relativt hög grad kan komma att drabba mindre och medelstora företag med huvudsaklig avsättning på den svenska marknaden. Jag upprepar detta. Jag utgår som jag nyss sade från att han är beredvillig även när det gäller att övervinna svårigheterna. Handelsministern har under sitt fögderi en del instrument som i betydande utsträckning bör kunna utnyttjas i sådant syfte. Jag tänker på hantverks- och industrilånefonden, företagarföreningarna och de statliga kreditgarantierna. Dessa bör kunna utnyttjas i en intensifierad omfattning för att möta omställnings- och anpassningssvårigheter. Visar det sig erforderligt bör man heller inte vara främmande för att lämna direkt bidrag eller stöd för att klara en anpassningsprocess. Det vore i så fall ett stöd med både näringspolitisk och sysselsättningspolitisk motivering och således jämförbart med de omskolnings- och omflyttningsbidrag, som nu förekommer inom arbetsmarknadspolitiken. Över huvud taget får man komma ihåg, att en unik situation sådan som den vi här står inför

kräver fördomsfria grepp. En ny situation kan kräva helt nya arter av åtgärder.

Givetvis måste man också försöka påverka kostnadsläget för företagen i gynnsam riktning så långt det är möjligt. Centerpartiet har föreslagit en del sådana åtgärder. Bl. a. har vi menat, att betydelsefulla investeringsvaror borde kunna undantagas från omsättningskatt. Avsikten med omsättningskatten är att den skall vara en konsumtionsskatt. Den får inte bli sådan att den förhindrar en nödig investering och rationalisering inom näringslivet. Elskatten, för att säga ett par ord om den, har också fått en utformning, som gör att den förhållandevis hårdare drabbar medelstora och mindre företag.

Vidare måste det bli en väsentlig uppgift för den allmänna skatteberedningen att så utforma hela beskattningen rörande företagen, att de får goda möjligheter att särskilt i övergångsskedet möta konkurrensen.

Som jag nämnde förut kan det med hänsyn till den svenska marknads köpkraft förväntas, att vårt land blir föremål för ett särskilt exportintresse, åtminstone beträffande vissa varor. De svenska företagen får då vidkännas en hårdare konkurrens här hemma men får i princip samma möjlighet att träda ut på stormarknaden som utländska företag. Särskilt de mindre och medelstora företag, som hittills haft sin avsättning här hemma, möter emellertid speciella problem härvidlag. De har inte vad man brukar kalla exportvana och vana vid internationella handelsförbindelser. De har inte erfarenhet av och resurser att bearbeta och upp- arbeta en ny och okänd marknad, att välja lämpliga sortiment och kvalitéer o. s. v. Här tror jag mycket kan göras genom marknadsundersökningar och marknadsanalyser, genom tillskapande av försäljningsorganisationer och ex-

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

portorgan, genom rådgivning i fråga om varusortiment för export o. s. v. Här bör staten kunna medverka och samverka med företagen och deras organisationer i detta syfte. Även vikten av att handelsrepresentationen och den allmänna upplysningsverksamheten om svenskt näringsliv och svensk produktion är av tillräcklig omfattning bör uppmärksammas i ett sådant sammanhang. Jag tror att man har gjort det alldeles särskilt under senare år.

Jag har, herr talman, med detta velat påvisa, att Sveriges associering till den europeiska stormarknaden inte blott medför fördelar. Man får också räkna med att vissa delar av näringslivet kommer att möta nackdelar och ganska betydande sådana. Men jag har också velat påvisa, att åtskilligt kan göras för att motverka dessa nackdelar och bemästra svårigheterna. Det bör vara ett gemensamt intresse, att de möjligheterna tillvaratages i största tänkbara omfattning.

Jag vill än en gång säga, att jag personligen är helt övertygad om att fördelarna av en ekonomisk gemenskap med EEC för vårt land väsentligt kommer att överväga nackdelarna. Men det får — det säger jag på nytt — inte bortskymma svårigheterna och vikten av att de bemästras. Det får inte ge oss rätt att sitta med armarna i kors, utan här gäller det att se till att ingen, varken företagare eller anställd, skall få anledning att känna sig på förhand lämnad i sticket i en sådan situation. Så långt det över huvud taget är möjligt måste vi söka bära svårigheterna solidariskt och gemensamt.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag lyssnade med intresse såväl till handelsministerns svar som till herr Hedlunds kommentar och hörde med tillfredsställelse att herr Hedlund t. o. m. flera gånger underströk, att han menade att det skulle

medföra övervägande fördelar för Sverige att vinna anslutning till en stor europamarknad.

Att fördelar inte kan vinnas utan att vår produktion undergår en viss omläggning och att denna omlägningsprocess medför svårigheter är ju en sak som måhända inte har varit fullt så obeaktad — i varje fall kan jag tala för ett parti — som herr Hedlund tycktes antaga. Han gjorde gällande att hans eget parti hade en mera nyanserad bedömning av dessa ting än andra. Härom kan jag ju inte för min del uttala mig, då jag endast har de tryckta dokumenten att tillgå. Men jag kan säga, att herr Hedlund och hans vänner har tillfälle att i bankoutskottet under den närmaste veckan stödja en nyanserad bedömning av hela problemet, nämligen genom att stödja den motion, som har väckts från folkparti-håll och i vilken hela frågan om vår ekonomiska politik ses ur synvinkeln att det gäller att underlätta en anpassning efter nya omständigheter och att genomföra denna på sådant sätt att man får så stora fördelar och så små nackdelar som möjligt. Det är visst inte första gången dessa synpunkter har framförts, vare sig från vårt håll eller från annat. Jag bara nämner att det i denna motion från januari finns en mycket sammanfattande översikt över stora delar av vår ekonomiska politik just från de synpunkter, som herr Hedlund här anfört. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att det alltså bör finnas goda utsikter att få centerpartiets stöd för denna motion.

Jag behöver inte här gå in på en längre debatt, men det är väl alldeles klart, att kreditpolitiken kan ställas inför sådana uppgifter när det gäller att underlätta inte bara expansionen för dem som får ökade marknader utan framför allt — eller i varje fall lika mycket — när det gäller att underlätta en anpassning för dem som tvingas att

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

genomföra en ändring av produktionsinriktning. Att det allmänna genom expertundersökningar av olika slag kan bidra till en sådan omställning är lika uppenbart som att det allmänna genom mera expertis, som står till tjänst för företagen, också mera allmänt kan göra insatser — jag tänker då också på möjligheterna att stödja företagarföreningarnas verksamhet i detta avseende. Kreditgarantiproblemet nämndes också av herr Hedlund.

Över huvud taget tror jag, att hela vår ekonomiska politik måste vara så smidig som möjligt. En regleringshushållning, som ju till mycket stora delar har tillkommit i en av kriget påverkad miljö där det gäller att reglera för det svenska folkhushållet, passar inte i en tid då det svenska folkhushållet bringas i nära kontakt med en internationell stormarknad. Jag hoppas, att regeringen inte kommer att vara alltför konservativ, alltför förälskad i det som finns kvar av en regleringshushållning av mer eller mindre kristidsbetonad karaktär. Jag tänker då bl. a. på kapitalmarknaden. Skall vi till fullo kunna utnyttja den större marknadens möjligheter, krävs det utan tvivel en friare kapitalmarknad än den som finns i dag.

Men låt oss inte glömma skattepolitiken, som ju herr Hedlund också kom in på. Det är ju så, att omsättningskatten, efter en höjning som finansministern och herr Hedlund var överens om före jul, medför en sammanlagd belastning på produktionen genom fördyring av investerings- och förbrukningsvaror med ungefär 900 miljoner kronor om året. Från vår sida ville man ju, att beslutet före jul om vissa skatteförändringar skulle ha förknippats med ett beslut att också göra något för att väsentligt minska denna belastning på näringslivet. Jag gläder mig åt att herr Hedlund, som vid för-

handlingarna med herr Sträng inte kom ihåg detta problem eller inte lyckades få något gehör för sina synpunkter när han framförde dem, nu i år för fram tankar, som mera liknar dem som också vi har gjort oss till talesmän för.

Det finns emellertid ett skatteproblem här, som jag tror tarvar särskild uppmärksamhet. I den mån utlandet fortsätter att använda exportpremier för att kompensera s. k. indirekta skatter på näringslivet uppkommer lätt en snedvridning av konkurrensförhållandena. Länder som har relativt stor direkt och relativt liten indirekt skatt och framför allt länder som inte använder sådana exportpremier kan finna, att en del av deras näringsgrenar blir tillbakasatta i jämförelse med exportindustrier i andra länder. Jag skulle gärna vilja fråga handelsministern, om han har några tankar att framföra rörande detta problem. För min del skall jag inte för dagen göra några reflexioner, men jag tycker det är synd, att inte begagna tillfället, när handelsministern är här, att på nytt ställa denna fråga, som jag tidigare ställt i en större debatt: Hur ser handelsministern på detta problem om konkurrensförhållandena i en europeisk stormarknad, om vissa kontinentala stater fortsätter med dessa exportpremier, som nu förekommer och som i vissa fall uppgår ända till 15 å 16 procent, t. o. m. däröver.

Över huvud taget, herr talman, är vi väl alla överens om att det gäller att underlätta en anpassning av det svenska näringslivet till nya förutsättningar. Sveriges deltagande i en stormarknad kan ju innebära andra saker, men det blir i varje fall nya förutsättningar, som under alla omständigheter kommer att ställa mycket stora krav just på anpassningsförmågan. Därvidlag delar jag helt herr Hedlunds mening, att den svenska näringspolitiken bör ses inte minst ur den synvinkeln. Visser-

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

ligen hade herr Hedlund ett eller annat yttrande, som fick mig att ett ögonblick undra om han ville motsätta sig förändringar, som innebär en minskning av produktion och sysselsättning på vissa områden, men det föreföll, att döma av andra uttalanden, som om herr Hedlund menade, att vi fick räkna med att det skulle bli minskad sysselsättning inom vissa områden.

När herr Hedlund emellertid framkastar tanken på direkta kontanta bidrag och subventioner som medel att underlätta en omställning av produktionen, vill jag endast säga, att vi skall väl försöka att så mycket som möjligt använda de metoder som vi har brukat använda här i Sverige och se om man inte kan komma fram med andra medel än direkta subventioner. Jag tänker här, herr handelsminister, på investeringsfondslagstiftningen. Vi har en investeringsfondslagstiftning, som jag tycker innebär en betydelsefull nyhet i näringspolitiken, i viss mån även internationellt sett. Dessa investeringsfonder kan ju användas i näringslivet inte bara när det finns anledning att öka sysselsättningen utan även under andra förutsättningar. Dessa andra förutsättningar som regeringen för sin del bedömer, alltså inte arbetsmarknadsmyndigheterna, är inte närmare preciserade. Det kunde i och för sig finnas anledning att regeringen gav riksdagen litet fylligare uppgifter om vilka grunder som tillämpas när man medger företag att använda investeringsfonder, alltså göra skattefria investeringar, av andra skäl än hänsyn till sysselsättningen. Det är mycket möjligt att man skulle kunna komma fram ett stycke på den vägen och få fastlagt principer, vilka skulle innebära att investeringsfonder kunde få disponeras av företag som står inför tvånget att göra en omställning till den stora europamarknaden med dess särskilda krav. För min del tycker jag att

detta vore mera tilltalande än kontanta subventioner.

Jag vill därför hemställa att handelsministern låter de sakkunniga som håller på med detta problem ta upp frågan — därest de inte redan gjort det — om en sådan anpassning av investeringsfondslagstiftningen, att företag som står inför kapitalkrävande omställningsuppgifter får ökade möjligheter att genomföra dem.

Till sist vill jag, herr talman, understryka att alla dessa problem, som vi här talar om och som i sista hand innebär en anpassning till en större marknad, endast med framgång kan lösas, om det svenska näringslivets allmänna konkurrenskraft hålles uppe på tillräckligt hög nivå. Därför kommer hela frågan om de svenska produktionskostnaderna och bekämpandet av inflationen här i landet att inta en central plats i detta sammanhang. Det finns sålunda anledning uppmana regeringen att ta mycket allvarligt på problemet om inflationens bekämpande. Klarnar inte den saken och vill man inte övergå till något system med fluktuerande växelkurser och dylikt, så kommer det inte att hjälpa med än så skickliga operationer i fråga om den ena eller andra detaljen i vår ekonomiska politik. Den grundläggande förutsättningen för att man skall kunna skapa ett sådant läge, att de andra sidorna av den ekonomiska politiken får önskad effekt, är att det svenska näringslivets allmänna konkurrensförmåga vidmakthålles, och detta i sin tur förutsätter att inflationsutvecklingen kan hållas under kontroll.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det var med stor tillfredsställelse man kunde konstatera, att både statsrådet Lange och herr Hedlund bestämt framhöll att en svensk anslutning till den europeiska ekonomiska gemenskapen innebar övervägande

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

fördelar. Herr Hedlund sade det t. o. m. tre gånger, möjligen för att på detta sätt övertyga sig själv eller någon annan om att hans interpellation inte bottnade i en allmänt negativ inställning till problemet.

Självfallet måste, såsom även underströks av både interpellanten och statsrådet, en omdaning av den typ det här gäller — och vars betydelse herr Hedlund säkerligen inte överskattade när han ansåg att det var en sak som hände vart hundra år — medföra både olägenheter och fördelar. Däremot är det inte riktigt att säga, att inte svårigheterna tidigare har uppmärksamats. För egen del har jag i det hänseendet rätt gott samvete. Jag vill minnas att jag redan år 1958 i denna kammare pekade på behovet av att vår ekonomiska politik inriktades efter de nya förutsättningar som det fortgående europeiska samarbetet höll på att åstadkomma. De svårigheter, som nu föreligger och som herr Hedlund talade om, är ju till mycket stor del föranledda av den allmänna omläggningen av den europeiska ekonomin. Alldeles oberoende av om Sverige anslutes till gemenskapen eller icke, kommer svårigheter av detta slag att möta, och på många områden kan svårigheterna rent av väntas bli väsentligt större för den händelse vi står utanför den gemensamma marknaden än om vi ansluter oss till denna. Det är helt enkelt fråga om sådana svårigheter som inträder när den marknad, för vilken man inrättat sig, får en annan struktur än tidigare.

Herr Hedlund gjorde en liten rundtur i Europa och begav sig till Holland och Syditalien samt talade om de åtgärder som där vidtagits med tanke på likartade problem. Hans framställning var säkert riktig, men det är inte, herr talman, alldeles givet att åtgärder av den typ, som under övergångstiden vidtagits i en del av gemenskapens med-

lemsländer, kan komma att äga bestånd i fortsättningen. Gemenskapen är ju uppbyggd på det sättet, att åtgärder inom ett lands ekonomiska politik, vilka kan leda till en förskjutning av handeln i en annan riktning än som eljest skulle bli fallet, bör förhindras. Det är inte tillrådligt för en medlemsstat att i vilken utsträckning som helst vidtaga åtgärder som medför en handelsförskjutning. Med hänsyn därtill skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att om Sverige blir anslutet till den europeiska gemenskapen, detta sker i sådan form, att även vi har möjlighet påkalla åtgärder mot en handelsförskjutning som kan orsakas av andra länders politik på området. Från dessa synpunkter är det speciellt angeläget att vi inte kommer i ett sådant läge, att vi saknar inflytande över vad som sker inom gemenskapen.

Sedan är det klart, att i den mån åtgärder av denna typ kan genomföras utan att de anses föranleda handelsförskjutning, kan naturligtvis liknande saker komma i fråga också för vår del. De kan självfallet också komma i fråga om vi inte blir anslutna, i den mån de är tillåtna inom ramen för de allmänna överenskommelser som innefattas i exempelvis GATT. Över huvud taget är en av de förändringar, som har inträtt i det ekonomiska systemet i Europa efter kriget, att möjligheterna till sådana ensidiga åtgärder från ett lands sida är mycket mer begränsade än tidigare, och på det hela taget har vi nog i Sverige haft betydligt mer fördel än olägenhet av den liberalisering som på det sättet ägt rum.

Herr Hedlund var inne på frågan om småföretagen, och han framhöll att det för dem skulle uppkomma särskilda problem i detta sammanhang. Vi får givetvis komma ihåg, att de svenska småföretagen också i stor utsträckning är exporterande och har möjligheter att komma in på nya exportmarknader

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

i den mån sådana öppnas för vårt land. Att sedan detta tvingar dem att på ett helt annat sätt än tidigare inrikta sig på studium av större marknader är otvivelaktigt alldeles riktigt. Därvidlag har inte minst de mindre företagens egna sammanslutningar en mycket stor betydelse. Dessa sammanslutningar har nämligen på ett helt annat sätt än de enskilda småföretagen möjligheter att företa undersökningar av denna typ och ta rätt på vilka exportmöjligheter som här kan föreligga för exempelvis skoindustrien, som herr Hedlund särskilt återopade i detta sammanhang.

Beträffande skoindustrien kan situationen komma att bli alldeles särskilt besvärlig. Den svenska skoindustrien har ju lyckats få en icke alldeles betydelselös marknad i andra skandinaviska länder. Om vi skulle klippas av från samarbetet med de andra nordiska länderna genom att de anslutes till gemenskapen och inte vi, skulle detta för skoindustrien medföra betydande problem. Samtidigt räknar väl den svenska skoindustriens företrädare med att de också inom de nuvarande EEC-länderna skall ha möjligheter att få en utvidgad marknad för vissa typer av sin tillverkning, om vi blir anslutna till europamarknaden på det sätt som vi alla är överens om och önskar.

Till slut vill jag bara instämma i vad herr Ohlin sade om vikten just från dessa synpunkter av att vi får en verkligt näringsvänlig politik och att inte minst skattepolitiken får en sådan inriktning, att den gynnar företagsamheten och bl. a. gynnar utbyggnaden av mindre företag som vill inrikta sig på export i annan utsträckning än tidigare.

Därvidlag skulle jag också vilja fästas uppmärksamheten vid det förslag som förts fram från bl. a. vår sida, att man skulle utreda möjligheterna för förändringar av omsättningsskatten både för förbrukningsartiklar och för företagens investeringar. En föränd-

ring av omsättningsskattens karaktär i det hänseendet skulle otvivelaktigt kunna få mycket stor betydelse när det gäller att möjliggöra för de mindre företagen att anpassa sig till de nya förhållanden, som marknaden förmodligen kommer att uppvisa, vare sig Sverige anslutes eller associeras på annat sätt till gemenskapen.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Efter dessa två modesta anföranden skall jag fatta mig tämligen kort.

Både herr Ohlin och herr Heckscher framhöll att jag underströk som min uppfattning, att europamarknaden kommer att vara till inte oväsentlig — jag kanske t. o. m. kan säga till betydande — fördel för vårt land. Det är någonting som jag alltid brukar säga när jag redogör för situationen i fråga om europamarknaden, både i den interna partiförkunnelsen — något som mina partivänner här säkert vet om — och i övrigt. Om jag nu har den uppfattningen, varför skall den inte vid detta tillfälle framhållas, när det annars lätt kan bli missförstånd på den punkten?

Naturligtvis är den ekonomiska politiken av stor betydelse för hela näringslivet. Men det betyder inte att vilka åtgärder som helst är till förmån för näringslivet. Det beror på vilka åtgärder det är fråga om, och det är ju här meningarna kan komma att dela sig. Ingen reglering i onödan är vår paroll liksom tidigare. Men jag vill också säga, att vi inte vill utlämna de små inom företagsamheten till en övermäktig konkurrens om kapitalresurserna. Man får lov att på olika vägar göra en avvägning. Men ingen reglering i onödan!

Omsättningsskatten på investeringsvaror är naturligtvis en inte oväsentlig

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

belastning. Om jag inte minns fel, begärde i höstas folkpartiet, centerpartiet och jag tror också högern en utredning om möjligheterna att undantaga dem. Men det är inte bara att skriva två rader om att undanta vissa avsnitt från omsättningsskatt. Det fordras noggranna överväganden och gränsdragningar, bl. a. mellan investerings- och konsumtionsvaror. Det låter sig inte göra i en handvändning. Jag vill erinra om att vi i höstas var med om att det skulle göras en sådan undersökning, som vi från vårt partis sida betraktade som något alldeles självklart.

Medan jag talar om omsättningsskatten, får jag kanske också påminna om att det mig veterligt inte var någon från de två partier, vilkas representanter har yttrat sig här, som röstade emot omsättilägget. Ätminstone kan jag inte påminna mig det.

När jag talade om åtgärderna i andra länder, så tog jag dem som exempel. Men med det ville jag givetvis inte ha sagt, att varje åtgärd som vidtas i Holland eller Italien passar också här. Det får man överväga från fall till fall och se vad som passar och inte passar.

Sedan är jag naturligtvis fullt ense med dem som säger — jag sade det själv i mitt första anförande — att svårigheterna i första hand skall mötas med traditionella åtgärder. Vi skall anlita de vanliga metoderna. Men jag sade samtidigt, att detta är en unik situation, som kanske förekommer bara en gång under detta århundrade, och om det visar sig att de traditionella medlen icke räcker, så får vi tillgripa andra. Då måste vi företa en fördomsfri och förutsättningslös bedömning i syfte att förhindra att, som jag sade, den enes bröd blir den andres död. Det är inte sed i vårt land att handla på det sättet, utan denna unika situation måste som jag sade klaras upp i solidaritetens och samverkans tecken.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I båda sina inlägg har herr Hedlund betecknat en framtida svensk anslutning till EEC som en händelse av utomordentlig vikt — ja, som en unik situation i vårt sekel. Jag är benägen att ge honom rätt i det likasom i mycket annat av det han framhöll. Jag vill också gärna vitsorda, att en rad åtgärder kan behöva vidtas för att underlätta för utsatta företag att anpassa sig och att överleva under de nya förhållanden som kan komma. De stödåtgärder och den hjälp som därvidlag behövs kanske måste gå långt utöver vad som nu tillämpas och står till buds. Jag förnekar inte heller den saken — utan att dock ta upp någon diskussion om vilka konkreta åtgärder man därvidlag kan tänka sig.

Herr Ohlin underströk att vår ekonomiska politik bör ses ur synvinkeln av vad som erfordras för att underlätta den omställningsprocess som vårt näringsliv onekligen står inför när det gäller marknadsperspektivet. Jag vill dock peka på att så sker redan nu. I varje finansplan som läggs fram understrykes just den synpunkten, att den ekonomiska politikens verkningar måste bedömas från långtidssynpunkter. Jag vill också erinra om att en del utredningar om den saken nyligen har avslutats. Den s. k. stabiliseringsutredningen är t. ex. nu ute på remiss, och vi har på vårt bord också fått en långtidsutredning, där även marknadsproblemet kommer in i bilden. Jag ger också herrarna rätt i att den ekonomiska politiken framdeles i än högre grad än hittills måste ses och bedömas från den synpunkten. Men något alldeles nytt är ju detta inte.

Herr Ohlin frågade vidare, hur jag såg på exportpremierna och på den praxis som där tillämpas i olika länder inom EEC-området. Jag vill framhålla

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

att i alla samarbetsområden i Europa har vi från svensk sida inte bara strävat efter att avskaffa tullar och andra handels hinder utan vi har också bemödat oss om att verka för ett avskaffande av olika former av artificiella exportstöd, även sådana som ges formen av skatteåterbäring. Även inom EFTA har vi uppmärksamheten fäst på denna praxis, och i detta mycket mera begränsade samarbete har vår strävan varit att eliminera de olikheter i konkurrensbetingelserna som härigenom kan uppstå länderna emellan.

Slutligen vill jag framhålla, att jag också ger herr Ohlin fullkomligt rätt i att det är av utomordentlig vikt för framtiden — liksom tidigare — att man vidtar åtgärder för att förhindra en intern inflation och kostnadsuppskrivning. Jag håller med herr Ohlin om att regeringen bör inrikta sig på det, liksom den har gjort hittills. Man jag undrar om det rätta sättet att göra det är att nu föreslå skattelättnader av den art som folkpartiet har gjort. Det skulle kunna leda till — och om jag minns rätt, så gav herr Wedén uttryck för det i en TV-debatt vid riksdagens början — att vi accepterade ett budgetunderskott, som med 1 000 miljoner kronor överstiger vad regeringen i nuvarande läge anser godtagbart från stabiliseringssynpunkt.

Det är inte min avsikt att här delta i någon skattedebatt. En sådan får vi förra vid andra tillfällen här i riksdagen. Skattefrågorna är inte något som jag bär det omedelbara ansvaret för eller skall inför kammaren redovisa. Så mycket vill jag emellertid säga att det lämpligaste sättet att för de mindre och medelstora företagen underlätta en anpassning till de ändrade konkurrensbetingelser som följer med de växande marknaderna och den ökande integrationen i Europa icke kan vara att starkt inrikta sig på att sänka skatten på bensin och motorbrännolja. Det skulle ju,

om högern och folkpartiet fått igenom sina förslag i detta hänseende, ha inneburit ett bortfall i statens inkomster av 140 miljoner kronor, och nog skulle dessa pengar kunna komma till bättre användning för att underlätta marknadsanpassningen hos de företag som kan bli ställda i svårigheter.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill bara med anledning av herr Hedlunds yttrande säga, att jag har precis samma uppfattning som han när det gäller vikten av att de mindre företagens kreditproblem skall beaktas och att dessa kräver särskilda åtgärder. Jag menar över huvud taget att åtgärder till gagn för både de mindre och de större företagen är viktiga, men de mindre företagens problem tarvar särskilda åtgärder i detta sammanhang.

I den motion som behandlas i bankoutskottet just nu och för vilken jag hoppas få herr Hedlunds understöd står följande: »Ett särskilt kreditinstitut, arbetande på obligationsmarknaden för de mindre företagens långfristiga kapitalfinansiering, har länge efterlysts från vår sida.»

Längre ner står det: »Det är viktigt att dessa problem snabbt löses därför att det utvidgade och fördjupade internationella ekonomiska samarbetet skapar problem och medför nya framtidsperspektiv för många mindre företag.»

Vidare heter det: »Över huvud taget kan den stegring av den ekonomiska aktiviteten som stormarknaden skapar incitament till komma många av de mindre företagen till godo. För att dessa möjligheter skall kunna utnyttjas och uppkommande omställningssvårigheter övervinnas, kräves det emellertid att den ekonomiska politiken och särskilt skattepolitiken utformas med beaktande därav.»

Något längre fram står det: »Men därutöver är det viktigt att småföretagens

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

speciella kommersiella problem i fråga om försäljning på utlandsmarknaderna beaktas genom statliga åtgärder beträffande vår handelsrepresentation, stöd för marknadsanalys och gemensam marknadsbearbetning, deltagande i lämpliga mässor och utställningar m. m.»

Herr talman! Handelsministern ville göra gällande att regeringen redan nu bedömer den ekonomiska politiken i mycket hög grad ur synvinkeln av de krav på vårt näringsliv en europeisk stormarknad kan komma att ställa. Enligt min mening visar regeringen ingalunda tillräcklig lust att avveckla bestående restriktioner, t. ex. på kapitalmarknaden, på ett sätt som skulle underlätta just vårt näringslivs framtida omställning. Även i övrigt tycker jag att regeringen har dröjt ganska länge med att utarbeta förslag i syfte att underlätta de mindre företagens kreditförsörjning.

Handelsministern svarade mig på tal om detta att regeringen söker eliminera exportpremierna i utlandet på det internationella samförståndets väg. Ja, det vet vi alla och det är väl en ståndpunkt som vinner gillande på alla håll här i landet. Men det kan ju tänkas att Sverige, om vi blir associerad medlem, inte får tillräckligt stort inflytande på kontinenten för att kunna förmå dessa andra stater att radikalt lägga om sin politik.

Frågan är vilka slutsatser regeringen drar av detta. Drar regeringen möjligen den slutsatsen att det då blir så mycket viktigare att kostnadsnivån i Sverige inte blir för hög och att den inte artificiellt höjs genom skatter som i stor utsträckning drabbar produktionen, både den som går till export och annan produktion? Jag tror att det är denna fråga som för närvarande har praktisk betydelse.

Budgetresonemangen får vi väl, herr talman, diskutera en annan gång. Handelsministern tycks emellertid med en

sådan oerhörd flit ha ägnat sig åt arbetet med de handelspolitiska frågorna, att han helt har förlorat kontakten med den budgetpolitiska situationen i Sverige under de senaste åren. Vad han här sade hade nämligen inte den ringaste kontakt med verkligheten. Han påstod till och med att man på vårt håll skulle ha sagt ungefärligen att folkpartiet accepterar ett budgetunderskott på 1 000 miljoner kronor — en 1 000 miljoner kronor svagare budget än regeringen tänker sig.

Men, herr handelsminister, dessa 1 000 miljoner är en siffra som skapats i Er fantasi. Det har aldrig varit en så stor skillnad mellan regeringens och något annat partis förslag — om man bortser från kommunisterna — som 1 000 miljoner kronor netto. Handelsministerns beskrivning av de budgetförslag, som man kan säga nu föreligger genom motioner till årets riksdag, är inte ens de en karikatyr. Hans påstående är en fri fantasi utan någon som helst kontakt med den politiska verkligheten.

Jag skall därför bara tillägga att jag hoppas, att handelsministern till en annan gång, när vi diskuterar finanspolitiken, undersöker vad som har föreslagits från vårt håll, så att vi kan få en ordentlig belysning av förhållandena. Jag har inte föreslagit, godkänt eller accepterat något som helst budgetunderskott utan tvärtom under de situationer som nu är aktuella talat för ett överskott — i den mening som detta ord använts i denna kammare under årtionden — på den svenska statsbudgeten, till och med ett väsentligt överskott. Vi har från vår sida under de senaste åren inte talat för något annat än ett överskott som överstiger summan av de belopp som krävts för investeringar i statens affärsdrivande verk.

Jag är, herr talman, villig att ursäktas i viss mån handelsministern för att han ägnar sin uppmärksamhet så helt åt det

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

handelspolitiska programmet, men det vore likväl fördelaktigt om han väntade med att slunga ut yttranden om andras ståndpunkter i skattefrågor till dess han åtminstone i någon mån satt sig in i vad deras förslag innebär.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Mig förefaller det som om herr Ohlin har så ivrigt sysslat med budgetspörsmålen och så isolerat sig i dessa studier, som kanske ibland är en professor säreget, att han inte ens haft tid att kollationera vad vice ordföranden i folkpartiet framhöll i ett TV- och radioanförande strax efter det att motionerna från oppositionshåll i anledning av regeringens budgetförslag framlagts. Jag har inte herr Wedéns anförande här in concreto, men jag åberopade alltså detta anförande av herr Wedén och inte herr Ohlin. Jag sade att herr Wedén yttrat någonting sådant som att »vi anser att läget skulle kunna tillåta en ökning av utgifterna eller ett bortfall av inkomster med en summa av storleksordningen ungefär 1 000 miljoner» och jag frågade herr Ohlin, när herr Ohlin framhöll hur angeläget det var att driva en inflationsbekämpande politik, om detta verkligen kunde vara rätta medlet att få balans och stabilitet i samhällsekonomin.

I anledning av vad herr Ohlin framhöll beträffande exportpremierna i olika former vill jag säga, att i det samarbete som nu växer fram i Europa finns det uttryckliga bestämmelser om att vi skall försöka så småningom avveckla denna form av artificiella stödåtgärder. Det bör ju vara vad vi först inriktar oss på, och jag är tacksam för det erkännande herr Ohlin ville ge våra strävanden i det sammanhanget. — Vad vi skall göra därest vi misslyckas är ju litet svårt att säga redan innan vi kommit närmare den gemensamma marknaden än vi nu är. Men en sak är uppenbar, nämligen

att det svenska beskattningssystemet för företagen sannerligen ganska väl redan nu tål jämförelser med andra länders företagsbeskattningssystem. Hela den frågan är ju för resten — som jag vet är herr Ohlin och andra väl bekant — föremål för särskilda utredningar, och vi får väl avvakta vilka förbättringar och vilka förändringar som kan bli resultatet av det pågående utredningsarbetet.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Handelsministerns senaste yttrande ger mig anledning säga ett par ord för att ytterligare belysa att herr Lange råkat ut för ett komplett missförstånd i detta sammanhang.

Jag har använt siffran en miljard i ett TV- och radioanförande. Jag använde siffran för att betona, att med den budgetuppläggning som folkpartiet presenterade blev det ett överskott på driftbudgeten av storleksordningen ungefär en miljard. Jag hoppas att handelsministern efter detta klarläggande är beredd medge, att den framställning han här givit har åstadkommit ett totalt felaktigt intryck på kammaren beträffande den uppfattning som varit vår.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Utan att ha tillgång till siffrorna nu tror jag ändå att herr Wedén måste ge mig rätt i att i jämförelse med regeringens förslag i budgeten, framlagt vid riksdagens början, skulle folkpartiet tolerera en med 1 000 miljoner kronor försämrad balans. Det är precis vad jag sagt och velat framhålla. I regeringens budgetförslag var nämligen överskottet så stort, att man kunde räkna med ungefärlig täckning för de totala statsutgifterna — sålunda inte endast för dem som hänförts till driftbudgeten — och det framhölls uttryckligen, att här vore inte hänsyn tagen till verkningarna av de kommande löneförhand-

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

lingarna, till tilläggsstater o. s. v. Så även om jag, herr Ohlin, inte dagligen är i tillfälle att studera budgeten och finanspolitiken, kommer jag ändå ihåg vad jag inhämtade vid riksdagens början och vad jag har lärt mig därefter.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Nu tycker jag verkligen att handelsministern börjar bli ordentligt uppseendeväckande. Ty såvitt jag kunde rätt avlyssna handelsministerns yttrande vidhöll han sin uppfattning, att jag skulle ha uttalat mig på ett sådant sätt att därav kunde framgå, att folkpartiet skulle acceptera en försäkring i jämförelse med regeringens förslag med runt en miljard. Detta, herr talman, är en fullständig missuppfattning. På det sättet har jag icke uttalat mig. Vad jag uttalat mig om är att folkpartiets förslag gav ett överskott på driftbudgeten på omkring en miljard kronor. Det är tydligen därifrån handelsministern fått denna siffra på runt en miljard, som han sedan satt in i ett sammanhang, där jag aldrig satt in den.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt hur herr Wedén räknar. Men om regeringens förslag ger ett överskott på driftbudgeten — utan att jag har siffrorna aktuella här nu — på ungefär två miljarder och herr Wedéns förslag ger ett överskott på driftbudgeten på endast en miljard, betyder det en försäkring av den totala budgetbalansen i dess samhällsekonomiska effekt på 1 000 miljoner. Det lär man inte kunna komma ifrån.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Här har vi ett lysande exempel på ett tillfälle där det är på sin plats med de vänliga orden »Förklara dig inte, för det blir bara värre».

Här finner nu Sveriges handelsminister plötsligt på att ur luften gripa en siffra för regeringens budgetöverskott utöver driftbudgeten. Detta överskott är 2 000 miljoner kronor, påstår han, och eftersom folkpartiets budgetförslag har ett överskott på 1 000 miljoner kronor innebär folkpartiets förslag en försäkring med 1 000 miljoner kronor. Men denna siffra 2 000 miljoner kronor finns inte någon annanstans än i herr Langes fantasi i dag.

Vad debatten nu gällde var att handelsministern här påstod att herr Wedén hade sagt att folkpartiet hade accepterat ett budgetunderskott på 1 000 miljoner kronor. Herr Wedén har här konstaterat att han har sagt att folkpartiets linje innebär ett budgetöverskott på driftbudgeten på 1 000 miljoner kronor och att han inte har använt siffran 1 000 miljoner kronor för att beteckna något underskott i samband med folkpartiets budgetförslag.

Herr Langes historieskrivning är således fullkomligt oriktig. Han påstår att herr Wedén har talat om ett underskott på 1 000 miljoner kronor när herr Wedén har talat om ett överskott på 1 000 miljoner kronor. Nog borde landets handelsminister kunna se skillnad på underskott och överskott, även om han kanske liksom så många andra har blivit litet förvirrad genom den terminologiska häxdans som hans kollega finansministern har inlett, med totalbalanseringar av olika slag.

Denna sak är ju inte helt utan sitt allvar, även om vi är benägna att ge handelsministern mycket stor, jag skall inte säga *licentia poetica* utan *licentia politica* eftersom han sysslar så mycket med handelspolitik. Men det skulle dock vara klädsamt om herr Lange, havande påstått att 1 000 miljoner kronors underskott är något som vi från folkpartiets sida har accepterat och havande påstått vidare att 1 000 miljoner kronor är skillnaden mellan regeringens budget

Svar på interpellation ang. vissa svårigheter vid Sveriges associering till EEC-marknaden

och vår, nu ändå ville öppet erkänna att dessa uppgifter är båda oriktiga.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag tror det gäller för herr Ohlin lika väl som i allmänhet att ju mera man förklarar desto osäkrare blir man.

Jag vill bara erinra herr Ohlin om följande. Det var herr Ohlin som tog upp frågan om hur viktigt inflationsbekämpandet var. Jag instämde i detta. Sedan säger jag till herr Ohlin: »Kan det då verkligen vara riktigt att tilllåta en försämring av budgetbalansen med» — det nämnde jag med utgångspunkt från herr Wedéns TV- och radioanförande — »ungefär 1 miljard kronor av budgetens effekt?». Jag har sagt att, såvitt jag nu kunde erinra mig, driftbudgeten i det ursprungligen framlagda budgetförslaget för i år gav ett överskott under de förutsättningar som där finns angivna, på ungefär 2 000 miljoner kronor. Om herr Ohlin har en annan uppfattning än jag — det är möjligt att jag missminner mig — skall jag be herr Ohlin ge mig den riktiga siffran; jag har den inte här. Herr Wedén gjorde gällande — det har han erkänt själv här i debatten — att folkpartiet ansåg att ungefär 1 000 miljoner kronor var tillräckligt som överskott på driftbudgeten att tas i anspråk för att nedbringa det statliga lånebehovet. Den siffran har inte bestritts.

Det är som sagt möjligt att siffran för överskottet i regeringens budget var en annan än 2 000 miljoner kronor. Var den det — jag har sagt från början att jag har reserverat mig på den punkten — vill herr Ohlin då vara vänlig att ge mig den riktiga siffran. Först om det visar sig att jag har fel på den punkten kan det göras gällande att folkpartiet icke var berett att acceptera en försämring av budgetutfallet, det totala budgetutfallet, med 1 000 mil-

joner kronor, en försämring som skulle kommit att verka inflationsdrivande i stället för motsatsen.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Herr Lange börjar med att mycket tvärsäkert påstå en sak om folkpartiet som är i grunden felaktig. Han påstår därefter lika tvärsäkert en sak om regeringens budget och de 2 000 miljoner kronornas överskott, en sak som också är riktig. När jag påpekar detta kommer han nu och ber att jag skall tala om för honom hur regeringens budgetförslag ser ut, så att han, efter att ha slängt omkring sig dessa tvärsäkra påståenden, skall kunna komma med ett siffermaterial som är mera pålitligt. Jag tycker att handelsministern ställer små krav på sig själv och ställer krav på mig som sufflör till honom på ett litet egendomligt sätt.

Låt mig, herr talman, sluta med denna dans med siffror. Handelsministern får själv studera dokumenten. Låt mig konstatera att skillnaden mellan folkpartiets och regeringens budgetförslag för detta budgetår var av storleksordningen 300 miljoner kronor. Vad herr Lange har sökt ge intryck av är att skillnaden är 1 000 miljoner kronor. Skillnaden mellan 300 miljoner kronor och 1 000 miljoner kronor, i runda tal, är tillräckligt stor för att man skall kunna brännmärka ett inlägg i debatten sådant som det handelsministern här har gjort. Jag upprepar att det skulle klä handelsministern bra om han erkände att när han talade om denna differens på 1 000 miljoner kronor lämnade han en vilseledande och oriktig framställning.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! En sak skall jag sannernligen lova herr Ohlin och det är att vi skall studera herr Wedéns anförande utomordentligt omsorgsfullt. Jag fick det intrycket att herr Wedén var beredd att

Svar på interpellation ang. arkivarbetarnas löne- och anställningsförhållanden

godkänna ett försämrat driftbudgetutfall på 1 000 miljoner kronor. Han sade att ungefär 1 000 miljoner kronor räcker som överskott. Då sade jag att om regeringens förslag är 2 000 miljoner kronor — jag kan inte säga att detta är en säker uppgift, det har jag redan från början garderat mig för — då är skillnaden 1 000 miljoner och ingenting annat. Jag skall studera herr Wedéns anförande och jag lovar herrarna att jag vid lämpligt tillfälle skall återkomma i saken. Jag noterar i alla fall att herr Wedén har erkänt att han har sagt att ungefär 1 000 miljoner kronor som överskott på driftbudgeten skulle, i det konjunkturläge och under de förutsättningar som gällde då budgeten framlades, vara tillräckligt.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag har erkänt att jag har talat om ett överskott på 1 000 miljoner kronor. Men det är tråkigt att handelsministern inte vill erkänna att han först ville skapa intrycket för kammaren att mitt yttrande om ett överskott på 1 000 miljoner kronor på något sätt kunde förvandlas till ett uttalande som angav siffran 1 000 miljoner i underskottssammanhang. Därefter återfinner jag handelsministern i ett resonemang om regeringens budgetöverskott på 2 000 miljoner kronor. Han är själv så osäker att han vädjar till oppositionen att tala om för honom den riktiga siffran. Den riktiga siffran ligger någonstans mycket nära 1 500 miljoner kronor, i varje fall närmare 1 500 miljoner kronor än 2 000 miljoner kronor. Herr handelsministern har här alltså på två punkter klart belagts med att söka ge kammaren en framställning av vad jag har sagt som inte på något vis ger en fair och rättvis bild av vad jag sade. Jag hoppas verkligen att handelsministern kommer att studera mitt anförande, men det vore skönt om han i förväg ville medge att det intryck han sökt skapa i kammaren varit felaktigt.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det förvånar mig litet att inte någon har valt den enkla metoden att plocka fram statsverkspropositionen och se efter vad där står. Om man nu slår upp Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1962/63 finner man där i tablån över driftbudgeten upptaget ett överskott av 1 678 356 000 kronor. Om man emellertid går till inkomstberäkningen, alltså till den mera resonerande framställningen, finner man vissa andra uppgifter, därför att statsrådet och chefen för finansdepartementet där har tagit hänsyn till vissa beräknade utgiftsökningar som inte inryms i tablån. Han nämner där å ena sidan ett beräknat överskott på totalbudgeten på 21 miljoner kronor. I betraktande av att kapitalbudgeten enligt tablån är upptagen till 1 331 856 000 kronor skulle i så fall överskottet i driftbudgeten ligga någonstans mellan 1 300 och 1 400 miljoner kronor. Finansministern har emellertid på något annat ställe angivit överskottet till 1 500 miljoner kronor därför att han har beaktat också vissa förbättringar på inkomstsidan.

Ett studium av dokumenten kan ibland ha sina fördelar när man för resonemang av denna typ.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på interpellation ang. arkivarbetarnas löne- och anställningsförhållanden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Fröken Elmén har frågat om jag vill medverka till att en förbättring av arkivarbetarnas löner och övriga anställningsvillkor kommer till stånd.

Svar på interpellation ang. arkivarbetarnas löne- och anställningsförhållanden

Arbetsmarknadsstyrelsen lade i höstas fram förslag om att nuvarande lönesystem för arkivarbeten och musikerhjälp skulle ersättas av nya avlönsformer för ifrågavarande arbetskraft. Förslaget har redovisats i statsverkspropositionen under anslaget till vissa sysselsättningspolitiska åtgärder och där föranlett ställningstagande från min sida. En ökad medelsanvisning har föreslagits. Regeringens förslag på denna punkt har tillstyrkts av statsuskottet.

Sedan statsverkspropositionen lades fram har ingenting inträffat som föranleder något ändrat ställningstagande från min sida i den berörda frågan. Jag räknar med att den nya ordningen för arkivarbetarnas anställning skall få prövas så snart riksdagen beslutat i frågan.

Vidare anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Statsrådet hänvisar ju till redovisningen i statsverkspropositionen, dels av arbetsmarknadsstyrelsens förslag och dels av statsrådets eget ställningstagande. Frågan har utskottsbehandlats och kommer i morgon att behandlas i kammaren. Vidare hänvisar statsrådet till den ökade medelsanvisningen.

Statsrådet har här förordat en viss omprövning av lönerna så att det blir bättre differentiering av arkivarbetarnas löner. Det innebär i och för sig en utomordentligt tacknämlig förbättring i deras hittills fastlåsta situation. De har fastnat i vissa lönelägen, så låga att man knappast kan tala om lön för det arbete, som de utför, utan om understöd.

Med de förslag som statsrådet lägger fram har frågan kommit att röra på sig. Vi är alla medvetna om att statsrådet Nilsson har ett varmt intresse för att lösa arbetslöshetens problem på ett human sätt och på olika sätt vill söka bringa människor ur arbetslösheten till-

baka i vanlig verksamhet i så stor utsträckning som möjligt.

Men den grupp som kanske kommit att i viss grad släpa efter i dessa avseenden är just arkivarbetarna. Deras fråga har varit uppe vid olika tillfällen ända sedan 1951 genom motioner och interpellationer från så gott som alla partier. Nu kanske statsrådet tycker att det är onödigt beskäftigt att när ett förslag har kommit fram ändå ta upp frågan genom en interpellation.

Som framhållits i de olika interpellationerna och motionerna rör det sig här om en grupp som har ytterst skiftande arbetsförmåga o. s. v. Därför är frågan i sin helhet mycket svår att lösa.

Det ordnas kurser för dessa arkivarbetare, dels för att man skall kunna bedöma vilka arbeten de lämpar sig för och dels också för att göra dem kvalificerade för de s. k. arkivarbeten som de sedan placeras till ute i kommunala och statliga verk. De utför där s. k. arkivarbeten, vilka många gånger är nödvändiga arbeten och, kan man säga, utgör ordinarie arbetsuppgifter för verket. Men dessa arkivarbetare får en lön, som i många fall hittills inte har motsvarat värdet av det arbete som de har utfört.

Det förhåller sig så att lönen till dessa arkivarbetare utgår ifrån arbetslöshetsanslag och inte från vederbörande verks stat. Man kan därför säga att verket ofta får ordinarie arbetsuppgifter utförda utan kostnad för verket självt. Därmed har verket inte heller intresse av att t. ex. en arkivarbetare, som utför ett bra arbete och kanske gjort detta under flera år, får någon tjänst inom verket. Man begär alltså inte någon extra tjänst för vederbörande. Verket har ofta inte självt medel att anslå för att få dessa arbetsuppgifter utförda som ordinarie arbete. Det har ofta förekommit att arkivarbete icke kunnat utföras därför att man inte har kunnat avlöna någon personal till detta.

Hela det nuvarande systemet är ägnat att på något sätt konservera människor-

Svar på interpellation ang. arkivarbetarnas löne- och anställningsförhållanden

na som arkivarbetare. De kommer inte ifrån detta arbete och in på vanliga tjänster. Det blir lätt så att arkivarbetet blir något av en stämpel, såsom framhållits här förut i olika sammanhang när vi har diskuterat just dessa frågor. Om jag minns rätt har arbetsmarknadsstyrelsen anfört — något som också citeras i statsverkspropositionen — att arkivarbetet har blivit något av en skyddad sysselsättning. Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår emellertid nu, och detta går också departementschefen med på såvitt jag kan förstå, att arbetet i fortsättningen inte skall utföras som arkivarbete utan mera få karaktären av beredskapsarbete. Arkivarbetet kan liknas vid det reservarbete, som numera tagits bort på andra områden där man gått över till beredskapsarbeten. Genom en sådan ordning skulle en differentiering kunna komma till stånd, och vidare skulle man för dem, som av olika skäl inte kan fullgöra ett vanligt arbete, t. ex. därför att de är handikappade på något sätt, ordna med skyddad sysselsättning. Det skulle bli en differentiering för olika grupper av arkivarbetare. Såvitt jag förstår tillstyrker departementschefen arbetsmarknadsstyrelsens förslag, som vi i morgon har att ta ställning till. Man skulle alltså bestämma lönerna via förhandlingar och det skulle tillsättas en delegation som skulle sköta förhandlingarna i dessa frågor. Jag vet inte i vilken utsträckning arkivarbetarna skulle få med någon representant i denna delegation. Såvitt jag känner till är dessa arkivarbetare åtminstone på en del håll lokalt organiserade.

Nu kan man tycka att eftersom arbetet är angeläget och nödvändigt och kan sägas ingå i verkets ordinarie arbetsuppgifter skulle de arkivarbetare, som visat sig dugliga, kunna placeras in på en extraordinarie tjänst. De skulle alltså kunna överföras till det verk där de är sysselsatta och kanske också framdeles kommer att sysselsättas. Jag vet inte om det är avsikten att de människor som

fortsättningsvis kommer att syssla med detta arbete skall redovisas under arbetslöshetsanslaget. Vi har haft under utredning och varit överens om att man inom staten skall släppa på åldersspärrarna och att även staten skall ta emot de äldre arbetssökande eller dem som blivit arbetslösa. Det har staten också gjort, och i detta fall blir vederbörande sysselsatta inom olika verk och redovisas under arbetslöshetsanslaget. Såsom arbetsmarknadsstyrelsen framhåller är det mycket svårt för dessa personer, som i allmänhet befinner sig på en relativt hög åldersnivå, även om de visat sig vara dugliga, att gå ut och konkurrera på arbetsmarknaden. Jag vill minnas att medelåldern ligger vid 58,4 år enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik. Det är som sagt mycket svårt för dem att konkurrera om annonserade tjänster, då naturligtvis den yngre arbetskraften i detta fall konkurrerar ut dem. Det krävs alltså att man för dem, som arbetat flera år och som visat sig vara dugliga, inom ett verk inrättar en egen tjänst inom verket. Man skulle väl kunna tänka sig att man toge upp den frågan till diskussion, ty den är av vikt inte bara i detta fall. Det är naturligtvis mycket betydelsefullt, såsom också framhålles i statsverkspropositionen av departementschefen, att man här kommer fram till en differentiering och en förbättring av lönerna men även att man kommer fram till större trygghet för dessa människor. Det torde vara oerhört väsentligt för deras människovärde, om de kunde nå en tjänst inom det verk där de arbetar.

Jag förstår att med det intresse som statsrådet Nilsson har visat för dessa frågor kommer statsrådet att fortsättningsvis följa dem och inte helt överlämna till den förut nämnda delegationen att ta ställning till desamma. Jag är förvissad om att statsrådet är beredd att medverka till att försöka förbättra arkivarbetarnas ställning i fortsättningen.

Svar på interpellation ang. olyckor under militära övningar

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Egentligen behöver inte fröken Elmén och jag diskutera denna sak ytterligare. Jag har föreslagit ett nytt system med differentierade löner och därmed har jag givit möjligheter för att kunna ge arkivarbetarna en med hänsyn till deras arbetsinsats bättre ställning än tidigare.

Å andra sidan vill jag, när fröken Elmén säger att man skall försöka ge dessa arkivarbetare större trygghet, svara att min medverkan i det fallet beror på vad hon menar med trygghet. Menar man trygghet i anställningen, kan jag inte vara överens, ty detta är en form av beredskapsarbete eller kalla det gärna skyddad sysselsättning, där vår strävan är att så småningom slussa ut vederbörande i det normala arbetslivet. Om det normala arbetslivet sedan blir en extra ordinarie anställning låt oss säga i ett verk där man tar över arkivarbetarnas insatser eller om det blir en anställning i det privata näringslivet, spelar för mig ingen roll. Meningen med dessa arbeten liksom med skyddade sysselsättningar är att vi skall hjälpa dessa människor till att känna sig nödvändiga på samma sätt som alla vi andra gör det, och då skall vi även tillse att vederbörande under den tid de bedriver detta arbete kan leva under drägliga förhållanden.

Som jag förut har sagt tror jag inte att vi behöver ge oss in på någon mera ingående diskussion om dessa ting. Nu skall vi sätta i gång med det nya systemet, och jag lovar att följa verksamheten och se hur den kommer att fungera.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga att verket som sådant, genom att det får dessa ofta angelägna arbetsuppgifter utförda utanför sin stat, inte har in-

tresse av att försöka få en tjänst inrättad för dessa människor. Det är det som jag tycker att man skulle försöka stimulera fram, eftersom arbetsuppgifterna ändå är nödvändiga att utföra såsom ordinarie arbetsuppgifter. Det är svårt för dessa människor som ofta är i 58—59-årsåldern att gå ut och konkurrera om annonserade tjänster. Det förstår var och en. Men man skulle kanske kunna stimulera verket till att hjälpa dem till en tjänst.

I övrigt är vi fullt överens om att den förbättring som har skett är tacknämlig i alla avseenden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. olyckor under militära övningar

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Johanssons i Stockholm interpellation angående olyckor under militära övningar.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu en kort sammanfattning av dess innehåll.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Johansson i Stockholm frågat mig vilka åtgärder som förbereds i syfte att utfärda sådana instruktioner att man i möjligaste mån kan undvika att militär personal under fredstid riskerar liv, lemmar och hälsa, arbets- och försörjningsförmåga.

Jag vill inleda mitt svar med en redogörelse för omständigheterna vid den händelse vid I 1 som herr Johansson omnämnt i sin interpellation.

Övningen — en plutonfälttävlan — skulle utgöra ett prov på plutonernas

Svar på interpellation ang. olyckor under militära övningar

förmåga att etappvis göra förflyttningar. Före övningen hade truppen fått sedvanlig utbildning i vinterhygien. Denna omfattar bland annat två timmar av regementsläkaren ledd undervisning.

Då övningen startade var det ca fyra grader kallt. Övningen innebar i stora drag att truppen på morgonen den 13 mars förflyttade sig till fots ca 1,5—2 mil. Truppen fick därefter mat och tillfälle att vila 4—6 timmar. Natten mellan den 13 och 14 mars cyklade truppen 4,5 mil. Under den natten sjönk temperaturen till nedåt — 20 grader. De aktuella förfrysningfallen inträffade under detta moment. Härefter följde under dagen den 14 mars fältmässig vila och förplägnad under 12 timmar. I detta moment ingick också spaning under tre timmar. Kvällen den 14 och natten mellan den 14 och 15 mars förflyttade sig truppen till fots ca 3,5 mil under olika stridsmoment till I 1 kasern. Truppen nådde I 1 mellan kl. 0600 och 1200.

Övningsledningen hade vidtagit en rad åtgärder för att minska riskerna för överansträngning, sjukdom och skada under övningen. Sålunda genomfördes läkarundersökning såväl före övningens början som under uppehållet den 14 mars. Truppens tillstånd övervakades både kontinuerligt av plutonbefälet och rörligt längs förflyttningssvägarna. Övningen utfördes etappvis och sjukvårdare och sjuktransportmedel fanns vid slutpunkten för varje förflyttning. Slutligen fick truppen tillfälle att vila efter varje längre förflyttning.

Under natten mellan den 13 och 14 mars sjönk temperaturen som jag nyss nämnde nedåt — 20 grader, varvid vissa förfrysningar inträffade. Vid sjukvisitationen den 14 sjukskrevs 6 man för köldskador och intogs på I 1 sjukhus. Samma dag intogs två man på karolinska sjukhuset för köldskador. Den 15 sjukskrevs fyra man och den 16 tre man för köldskador. Samtliga dessa intogs på I 1 sjukhus.

Totalt har således 15 man intagits på

sjukhus för köldskador. 11 man kunde utskrivas redan efter någon eller några dagars vård på sjukhuset. För övriga har krävts längre sjukhusvård, för de svårast köldskadade ca tre veckor. I intet av fallen kommer det dock att bli bestående men av köldskadorna.

För fullständighets skull vill jag nämna att ett 10-tal man, som inte inlagts på sjukhus, gått sjukskrivna i grupp några dagar.

Med anledning av interpellantens uppgift att några av de köldskadade skulle ha fått olämplig behandling, förvägrats läkarvård etc. vill jag meddela att sekundchefen för I 1 redan den 17 mars hänskjutit denna fråga till allmän åklagare. Förundersökning har inletts med anledning härav. Man kan förutsätta att denna kommer att klarlägga om de uppkomna skadorna har föranletts av åtgärder från befälet eller de enskilda eller av andra omständigheter.

Vad gäller interpellantens fråga vill jag understryka att säkerheten vid militära övningar ständigt ägnas all uppmärksamhet från både statsmakternas och de ansvariga militära myndigheternas sida. Alla rimliga åtgärder vidtages också för att häva eventuella brister i säkerheten. Säkerhetsbestämmelser, tekniska anvisningar och utbildningsbestämmelser överarbetas och kompletteras fortlöpande i syfte att minska riskerna för olyckshändelser. Det ligger i sakens natur att risken för olycksfall aldrig kan helt elimineras, om någon militär verksamhet över huvud taget skall kunna bedrivas. Riskerna kan emellertid väsentligt reduceras genom upplysning och ändamålsenliga förebyggande åtgärder. I dessa hänseenden torde man ha hunnit långt i det militära säkerhetsarbetet. I soldatens utbildning ingår sålunda, förutom utbildning i handhavande av vapen och verktyg m. m., brandskydds- och sjukvårdsutbildning samt särskild säkerhetsutbildning. Härvid sker undervisning i säkerhetsföreskrifter med prov och förevis-

Svar på interpellation ang. olyckor under militära övningar

ningar av vad som kan inträffa om föreskrifterna inte följs. Målet för utbildningen är att bibringa truppen förmåga att utföra ålagda uppgifter utan att falla offer för olyckor, föranledda av den egna verksamheten. Utformningen av den personliga utrustningen ägnas stor uppmärksamhet. Beklädnadsutrustningen utformas så att den skall ge bästa möjliga individuella skydd mot bland annat klimatets påfrestningar. I fråga om skydd mot kyla har kravet varit att genom effektiv beklädnad uppnå fullgod skyddsverkan i temperaturer om -30° å -35° . Genom såväl laboriemässiga som praktiska försök har man kunnat konstatera att den moderna fältutrustningen uppfyller detta krav.

Jag vill slutligen erinra om mitt svar på en interpellation av herr Lindström år 1958 i en liknande fråga. Jag uttalade då bland annat, att syftet med militära övningar, nämligen att utbilda krigsdugliga förband, i och för sig kräver att övningar äger rum under skilda årstider och väderleksförhållanden men att det å andra sidan är givet, att mellan utbildningskrav och fredsmässiga hänsyn alltid måste göras en avvägning, som ibland kan ställa det ansvariga befälet inför vanskliga avgöranden. Detta uttalande äger fortfarande sin giltighet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Johanssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för det utförliga svaret, men jag konstaterar samtidigt att det militärbefäl, som lämnat uppgifterna, hastigt glidit förbi de viktigaste punkterna. Man talar om att det blev 20 grader kallt på natten, att vissa förfrysningar inträffade, att 6 man sjukskrevs vid visitationen på morgonen efter den kalla natten och att sjukvårdare och

sjuktransportmedel fanns tillgängliga. Men den stora fråga jag vill ställa är varför befälet hindrade att dessa kom till användning.

De svårast skadade anmälde nämligen redan under marschen dagen före att de hade fått köldskador. Befälet förklarade bara att de måste fram även om de »måste bäras på bår». På kvällen anmäldes skadorna på nytt. Det fanns ambulans och ambulanspersonal på platsen, men befälhavaren förklarade att han inte trodde på pojarnas uppgift. Då kändes den svårast skadades fötter som livlösa klumpar, och den ene kunde inte ta av sig skorna. I detta tillstånd fick de ligga under träd vid lägereldarna hela den kalla natten, medan ambulansen stod oanvänd. Den bataljonsläkare, som senare av en tillfällighet fick se den svårast skadade, fann fallet upprörande och körde honom till karolinska sjukhuset i bil. Läkaren anser att tillgängliga sjukvårdare skulle ha klarat upp saken om de hade fått ingripa i tid.

Nu gick det lyckligtvis inte så långt den här gången att amputation måste tillgripas. Jag tror att den svårast skadade är så pass återställd att om jag inte ser fel avlyssnar han debatten från läktaren, och det finns alltså tillfälle att kontrollera hans uppgifter.

Nu sägs det att polisundersökning har verkställts för eventuellt åtal. Tyvärr har vi dåliga erfarenheter av tidigare fall, där man på alla sätt sökt skylla över militära befattningshavares ansvar. Det är därför som vi har tagit fram frågan inför offentligheten och riksdagen.

Det anförda fallet är ett av många liknande. Jag erinrar om den traktorsmarsch i 42 graders kyla mellan Östersund och Stugun som utfördes 1958 och som ännu i dagarna skymtar i rättegångsprotokollen och där kronan processar för att få ned skadeståndskraven.

I det fallet hade man inte vindskydd eller ansiktsskydd tillräckligt, och man vägrade att utlämna hudsalva mot kyla. Ännu fyra år efteråt är den svårast ska-

Svar på interpellation ang. olyckor under militära övningar

dade bara partiellt arbetsför. Befälet förklarade att det bara var 11 förfrusna av 760 deltagare. Behöver jag erinra om de många andra olyckor beträffande vilka försvarsministern här nämnde att han lämnat svar under de gångna åren. Jag tänker på de av uttrötning framkallade bilolyckorna under långmarscher, Västerbottenolyckan, som orsakades av lösa cementblock på lastbilar, samt många andra olyckor, som skulle ha kunnat undvikas. I andra interpellationsdebatter har berörts många olyckor på marken med dödsoffer, som nu senast i Västmanland, och den miljonlukande materialförstörelsen vid flygolyckor.

Jag konstaterar att dessa olyckor ofta har berott på befälets överdrivna nit att göra övningarna så lika det verkliga kriget som möjligt. Jag tror inte att man stärker den svenska försvarskraften genom att utsätta de värnpliktiga pojkar för sådana strapatser och risker, att de förlorar liv, lemmar eller hälsa.

Försvarsministern säger att det finns utförliga bestämmelser, men det skedda har visat att dessa nog behöver skärpas. Framför allt måste man se till att bestämmelserna efterlevs och att de, som nonchalerar dem och lämnar de värnpliktigas klagomål utan avseende, ställs till ansvar.

Eftersom jag tillhör dem, som anser fredens krafter så starka, att krigsmakten aldrig skall behöva komma till användning, vill jag understryka att människapets liv och hälsa inte får äventyras under fredstid och att riskerna i möjligaste mån måste undanröjas.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Med anledning av de påståenden som gjorts om olämplig behandling och om åtgärder i samband med köldmarschen vill jag betona att det, som herr Johansson i Stockholm själv har sagt, är allmänna åklagaren som handlägger detta ärende. Jag kan

därför inte gå in på en diskussion av frågan. Jag har fullt förtroende för de undersökningar som polisen gör beträffande sådana olyckor.

Naturligtvis är det mycket beklagligt att sådana händelser kan inträffa. Vi vet att det förekommer olyckor i samband med militära övningar. Jag har försökt få fram uppgifter om huruvida olyckorna i samband med övningar eller annan militär verksamhet ökar. Det visade sig, glädjande nog, att de inte gör det. Tillförlitlig statistik har vi bara från 1958 och framåt. Eftersom det numera förs mycket grundlig statistik över alla olyckor — man undersöker vad anledningen är och hur man skall kunna förhindra att sådana olyckor inträffar igen — kan man i detalj studera varje olyckshändelse som medför sjukskrivning för tre dagar och mer. Som väl är, har en icke oväsentlig förbättring skett, d. v. s. antalet olyckor med personsador har för varje år minskat — trots att övningarnas antal har ökat. Nuvarande bestämmelser är sådana — detta har jag redogjort för tidigare i samband med frågan om köldmarschen — att om de följs, skall olyckor inte behöva inträffa. Bestämmelserna skall följas också av de värnpliktiga som, enligt vad man har sagt mig, får mycket noggranna upplysningar, bl. a. genom läkares försorg, om hur de ovillkorligen måste förfara om det blir kallt. Vi har tyvärr konstaterat att de skador som förekommit vid s. k. köldmarscher i varje fall delvis har sin orsak i att man har felbedömt väderleksutsiktterna. Man har trott att det skulle bli mindre kallt än det blev. Sådana felbedömningar kan olyckligtvis förekomma när en övning på flera dygn läggs upp. Det är omöjligt att helt förhindra detta. Men säkerhetsbestämmelserna säger mycket klart ifrån att övning, om stark kyla överraskande inträder, skall avbrytas och åtgärder vidtagas så att truppen kommer under skydd. Jag kan här bara säga att säkerhetsbestämmelserna är sådana, att

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

jag inte funnit anledning att göra någon särskild översyn nu, särskilt som man inom armén numera — kanske med erfarenhet från de diskussioner som förts här i riksdagen — mycket noga följer upp varje olycka och utfärdar instruktioner i syfte att motverka att den upprepas.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Försvarsministern hänvisar till polisutredningen, men det är väl tämligen uppenbart att bestämmelserna i förevarande fall överskridits, då människor som var förfrusna inte fick tillgänglig hjälp utan måste tillbringa natten på det sätt som jag har beskrivit.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill bara erinra om att det är sekundchefen, alltså chefen för förbandet, som anmält saken till allmänna åklagaren.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Nettelbrandt frågat mig vilka kostnader statsverket kan beräknas åsamkas på grund av utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse till Eskilstuna. Vidare har fru Nettelbrandt frågat i vilken utsträckning fabriksstyrelsens förslag rörande åtgärder för personalen när det gäller lösningen av bostadsfrågorna, resebidrag, tidigare pensionsavgång, övergångsvis särskild lönesättning m. m. kan bli tillgodosedda.

Slutligen har fru Nettelbrandt frågat mig om jag finner i ärendet framkomna omständigheter ge anledning till att ingående pröva även ett alternativ med utflyttning av fabriksstyrelsen till exempelvis Märsta eller annan lämplig ort på lämpligt avstånd från stockholmsområdet.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Såsom interpellanten omnämnt avslöt riksdagen i följ, med bifall till motioner i vilka yrkades att försvarets fabriksstyrelse skulle förläggas till Eskilstuna, att uttala sig för en utflyttning från stockholmsområdet av försvarets fabriksstyrelse. Med anledning härav och sedan fabriksstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag inkommit med förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t den 13 april 1962 beslutat uppdraga åt fabriksstyrelsen att utföra projektering fram till färdiga bygghandlingar av en ny ämbetsbyggnad åt fabriksstyrelsen i Eskilstuna för en personal av cirka 315 personer. Enligt beslutet förutsattes att projekteringsarbetet skall bedrivas så att det blir möjligt att påbörja byggnadsarbetet under hösten 1963.

Fabriksstyrelsen har preliminärt uppskattat byggnadskostnaderna för den ifrågavarande ämbetsbyggnaden till 8 miljoner kronor. Härtill kommer av flyttningen betingad nyanskaffning av inventarier m. m. till en uppskattad kostnad av 1 050 000 kronor, ävensom direkta flyttningkostnader m. m. Tillhoppa torde kostnaderna sålunda komma att uppgå till cirka 10 miljoner kronor. Först sedan projekteringen av ämbetsbyggnaden slutförts kan emellertid byggnadskostnaderna angivas med större noggrannhet.

I samband med en eventuell utflyttning till Eskilstuna har fabriksstyrelsen föreslagit vidtagande av vissa åtgärder berörande personalens anställnings- och avlöningsförhållanden, ävensom åtgärder för tillgodoseende av persona-

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

lens bostadsbehov i Eskilstuna. Vad angår särskilda ekonomiska förmåner m. m. för personalen torde överläggningar i sinom tid få upptagas med vederbörande personalorganisationer. Innan dessa avslutats vill jag inte göra något uttalande beträffande ställningstagandet till fabriksstyrelsens förslag i ämnet. Jag förutsätter att ställning kan tas före utgången av 1963 så att planeringen för utflyttningen underlättas. Jag vill erinra om att i samband med tidigare förflyttningar inom försvaret särskilda åtgärder vidtagits för att minska de olägenheter för personalen, som förorsakas av flyttningen. Jag förutsätter även att överläggningar framdeles upptas med Eskilstuna stad i syfte att underlätta anskaffningen av bostäder för den personal vid fabriksstyrelsen som kommer att medfölja vid styrelsens förflyttning till Eskilstuna.

Med anledning av interpellantens tredje fråga vill jag framhålla, att jag ansett mig bunden av 1961 års riksdagsbeslut som slog fast att fabriksstyrelsen skulle flyttas ut från stockholmsområdet. Jag utgår från att utflyttningsbeslutet till Eskilstuna nu är definitivt.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat fru Nettelbrandts interpellation.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Med anledning av innehållet i sista stycket av försvarsministerns svar, för vilket jag tackar, kanske jag inte skulle ha anledning att yttra mig, eftersom det däri nämnda beslutet betraktas såsom definitivt. Jag anser emellertid att det finns anledning att i anslutning till interpellationssvaret framföra en del reflexioner.

I svaret meddelar försvarsministern, att byggnadskostnaderna och av flyttningen betingade kostnader för inventarieanskaffning beräknas till cirka 10

miljoner kronor. Jag kan naturligtvis inte anse dessa kostnader så små, att de skulle sakna betydelse för frågans bedömning. Emellertid är jag väl medveten om att initialkostnader av denna art blir nödvändiga oavsett vart en flyttning blir aktuell. På grund av den lokalsituation fabriksstyrelsen befinner sig i torde väl en del av kostnaderna inom en nära framtid bli nödvändiga, även om någon utflyttning över huvud taget inte skulle bli aktuell.

Vad svaret emellertid icke berör är den eventuella ökning av de årliga driftkostnaderna, som kan väntas bli en följd av utflyttning till Eskilstuna. Inte heller berör svaret den grupp av initialkostnader som ligger inom ramen för speciella åtgärder för personalen i samband med omflyttning. Det kan antas att dessa — om frågorna blir lösta på ett tillfredsställande sätt — blir betydande och att de avsevärt kommer att överstiga kostnaderna i samband med en utflyttning till exempelvis Märsta. För en bedömning av den ekonomiska sidan av utflyttningsfrågan är kännedom om dessa punkter nödvändig.

Beträffande personalens anställnings- och avlöningsförhållanden görs i interpellationssvaret intet uttalande utan endast en hänvisning till kommande överläggningar med vederbörande personalorganisationer och beträffande bostadsfrågorna till kommande överläggningar med Eskilstuna stad. Det måste väl ändå anses högst otillfredsställande att så vitala frågor lämnas öppna. Det är i ett sådant ovisst läge icke förvånande, att en stor del av avskedsansökningarna inom fabriksstyrelsen direkt motiveras som en följd av beslutet om utflyttningen. Sedan dessa frågor blivit aktuella för styrelsen, har också förmärkts ökad avgång bland personal i andra statliga anställningar eller enskild tjänst. Rekryteringssvårigheterna särskilt beträffande teknisk personal

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

är för närvarande betydande. Det bör i detta sammanhang också nämnas att rekryteringen av tekniker i Eskilstuna sedan länge varit ett stort problem. Fabriksstyrelsen har från det där befintliga gevärsfaktoriet kunnat vinna erfarenheter därav.

Det är en klen tröst att det finns ett högre tekniskt läroverk i Eskilstuna, vilket skulle kunna underlätta rekryteringen av tekniker. Trots att denna anstalt utbildar betydligt fler än som motsvarar behovet på den lokala arbetsmarknaden, har det icke varit möjligt för gevärsfaktoriet att fylla sitt behov av tekniker. Möjligheterna torde varken bli större för gevärsfaktoriet eller tillfredsställande för fabriksstyrelsen därför att efterfrågan på tekniker i Eskilstuna skulle komma att öka genom förläggningen dit av ännu en arbetsplats med stort behov av teknisk personal.

Det är väl också i medvetandet om svårigheterna härvidlag som arbetsmarknadsstyrelsen i sitt remissyttrande så bestämt uttalat, att olika åtgärder måste vidtagas för att underlätta rekryteringen och för att stimulera så många som möjligt att medfölja vid utflyttningen. Arbetsmarknadsstyrelsen har också — i likhet med fabriksstyrelsen — tryckt på nödvändigheten av att bostadsfrågorna löses.

I interpellationssvaret görs endast en allmän hänvisning till kommande överläggningar med Eskilstuna stad. Det framgår emellertid av fabriksstyrelsens skrivelse, att kontakter redan förevarit med representanter för Eskilstuna stad och dess bostadsförmedling och därvid har framkommit, att inom staden råder en allvarlig bostadsbrist samt att staden anser sig ha sådana förpliktelser mot i orten befintliga företag, att det inte finns möjlighet att vidta några särskilda åtgärder för att tillgodose behovet av bostäder för nytillkommande företag. Staden har i stället förutsatt att

behovet av bostäder till styrelsens personal skall tillgodoses genom särskilda åtgärder av statsmakterna vid sidan om de för den rådande bostadspolitiken tillämpade.

Det interpellationssvar jag i dag erhållit kastar emellertid bollen tillbaka till Eskilstuna stad, och på den vägen är frågan i sitt nuvarande skick ganska dystert. Att de anställda i ett sådant läge ser om sitt hus och söker sig andra anställningar måste vara förstäcligt. Vad som för personalen är känt är att lönen i Eskilstuna kommer att utgå efter lägre dyrtor — 3 i stället för 5 — att kommunalskatten blir cirka 5 kronor högre än i Stockholm och att försäljningen av egnahem i många fall kommer att drabbas av en hård realisationsvinstbeskattning. Däremot är det helt okänt, huruvida övergångsvis kompensation kommer att ges för löneminskningen, om månatliga resebidrag kan komma att utgå för dem som vill eller måste ha kvar familjebostaden i Stockholm, om ersättning för resa med egen bil kan komma att utgå utöver resereglementets bestämmelser, huruvida speciella stödåtgärder ävenledes kan erhållas för villabebyggelse, vid vilken ålder förtidspension skall kunna beviljas i samband med utflyttningen o. s. v. Statens lönenämnd, statens pensionsanstalt och riksrevisionsverket är mycket restriktiva när det gäller fabriksstyrelsens förslag till åtgärder samtidigt som arbetsmarknadsstyrelsen bedömer sådana åtgärder som nödvändiga för att klara arbetsmarknadssituationen. Det är därför lätt att inse i vilket prekärt läge frågan kommer när åtgärder som bedömts som nödvändiga till större delen avstyrkes. Det finns anledning att erinra om riksrevisionsverkets yttrande, där det särskilt pekats på de uppenbara olägenheter i flera avseenden som man inte kan bortse från. Trots detta avvisas ett genomförande av sådana speciella åtgärder, som torde vara mycket kostsamma och

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

ur principiella och prejudicerande synpunkter betänkliga. Det är också mot den bakgrunden som riksrevisionsverket starkt ifrågasätter om en utflyttning över huvud är förenad med några fördelar. Riksrevisionsverket finner också skäl tala för en omprövning, huruvida beslutet om utflyttning under nu utredda förhållanden kan vara befogat. En ledamot av lokaliseringsutredningen har även på grund av att det i dagens läge framkommit att nackdelarna klart överväger fördelarna frånträtt sin tidigare ståndpunkt och har ej längre kunnat förorda utflyttning till Eskilstuna.

Från byggnadsstyrelsen framkommer att den föreslagna förläggningen i Eskilstuna strider mot såväl framlagd generalplan som stadens förslag till trafikledsplan. Huruvida denna fråga kan lösas genom ändring i planerna eller genom annat tomtalternativ är i varje fall för dagen icke klarlagt. Byggnadsstyrelsen har vidare anfört synpunkter, vid vilka man enligt min mening bör fästa vikt. Man talar således om att kontakter med centrala verk rörande förflyttning till ett eventuellt förvaltningscentrum i Märsta givit vid handen, att en sådan förflyttning kommer att möta stort motstånd. Fabriksstyrelsen har emellertid förklarat sig kunna vara intresserad av en sådan förflyttning. Byggnadsstyrelsen anser det därför icke orimligt med en modifiering av det tidigare lokaliseringsbeslutet. Nog måste det — inte minst ur psykologiska synpunkter — vara värdefullt, om en första utflyttning till ett sådant förvaltningscentrum skulle kunna genomföras i en positiv anda från ömse håll. Därmed skulle säkert kunna beredas bättre mark i framtiden för av lokaliseringspolitiska skäl betingade utflyttningar.

En fråga jag gärna vill ställa är om en förflyttning från militär till civil produktion vid vissa av de företag som sorterar under fabriksstyrelsen gör det särskilt viktigt att ingenting i nuvaran-

de yttre förutsättningar för företagen försvårar möjligheterna till ett optimalt resultat. Genom sådana rekryteringssvårigheter som fabriksstyrelsen kan komma i på grund av en kommande flyttning till Eskilstuna torde verkets kapacitet — framför allt med tanke på teknikerbristen — kunna medföra driftstörningar hos företagen av allvarlig art. Denna del av frågekomplexet, som måhända inte helt kan belysas offentligt, torde inte få glömmas bort vid ställningstagandet till förevarande fråga.

Jag tror inte jag gör mig skyldig till några överdrifter om jag vågar den gissningen, att riksdagsbeslutet 1961 för många var dikterat av en allmän och välförståelig önskan att äntligen få någon rullning på lokaliseringsfrågorna. Om jag skulle fortsätta gissningen, kan jag måhända också våga räkna med att beslut om utflyttningar inte kommer att bli alltför sällan förekommande. Det måste då enligt min mening vara ytterligt angeläget, att man före sådana besluts fattande och deras realiserande har fullt klart för sig både de ekonomiska verkningarna därav för statsmaktens del och den situation de anställda kommer i. Utredningen i fabriksstyrelseärendet synes ha givit vid handen, att det hade varit riktigare att redan före beslutets fattande klarhet hade er nåtts i frågan om extraordinära åtgärder för de anställda. Vad som kan anses som godtagbara skäl för att undslippa en förflyttningsskyldighet, vilka åtgärder av ekonomisk och på annat sätt stödjande art som bör vidtagas vid generella omflyttningar är frågor som borde kunna lösas principiellt och bli i stor utsträckning allmängiltiga för kommande utflyttningar. Endast genom klarhet om de ekonomiska konsekvenserna i sådana hänseenden finns det möjlighet att våga fördelar mot nackdelar vid ett lokaliseringsbeslut. Endast därigenom finns det också möjlighet att i någon mån eliminera de besvärande rekryte-

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

ringssvårigheter som blir en naturlig följd av ett helt ovisst läge.

Slutligen frågan om den bindande verkan av 1961 års riksdagsbeslut. Enligt interpellationssvaret bör man utgå från att detta beslut nu är definitivt. Självfallet har även jag stor respekt för redan fattade beslut. Det är emellertid de många faktorer som framkommit vid ärendets utredning och de praktiska konsekvenserna som gjort att jag funnit det angeläget att än en gång få ställa frågan under debatt. Att det inte är alldeles omotiverat att så sker, när nya omständigheter framkommer, visar sig kanske bäst av att det vid tidigare tillfällen befunnits nödvändigt och även blivit praktiserat. Det kanske kan räcka med att jag erinrar om att frågan om sjukförsäkringen blev föremål för proposition och beslut och några år därefter ny proposition och nytt beslut. Detsamma gäller frågan om storflygplats.

Med detta, herr talman, ber jag att få upprepa mitt tack för interpellationssvaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Bara några ord. Denna debatt med upprepning av argumenten i fråga om fabriksstyrelsens flyttning är egentligen ganska meningslös. Skulle fru Nettelbrandt velat ha någon ändring borde hon ha väckt en motion i början av januari så att riksdagen beretts tillfälle att ta ställning till frågan.

Lokaliseringsutredningen föreslog ju för flera år sedan denna flyttning till Eskilstuna, vilken flyttning tillstyrktes av de militära myndigheterna, särskilt av överbefälhavaren. När regeringen inte tog initiativ i enlighet med utredningens förslag, tog riksdagen själv initiativ till flyttningen. Under sådana förhållanden har i varje fall jag inte kunnat slingra mig undan förflyttningen, vilken jag för övrigt inte är rädd för, det vill jag understryka.

Man skall inte överdriva svårigheterna. Det finns ju faktiskt företag utanför Stockholm som har fått både ingenjörer och ledning. Vi har särskilt inom försvarsdepartementet stor erfarenhet av flyttningar, mycket större sådana än som här är på tal. Fru Nettelbrandt kan fråga de organisationer som tjänstemännen är anslutna till och som får handlägga många flyttningsfrågor, om dessa utgör oövervinneliga problem. Dessa personalproblem som jag ingalunda skjuter ifrån mig utan som måste lösas, skall lösas genom förhandlingar med personalens organisationer, men eftersom vi har tre, fyra år på oss, då ju beslutet om flyttningen inte kan verkställas förrän tidigast 1965, vill jag inte i dag gå in i debatt om de önskemål som fabriksstyrelsen har i denna fråga. Jag skall emellertid självfallet efter hand som flyttningsförberedelserna fortskrider ta itu med problemen.

Vad beträffar de speciella problemen i Eskilstuna föreställer jag mig, att ordföranden i Eskilstuna stadsfullmäktige har möjlighet att lämna upplysningar om dem. Vi har självfallet liksom fabriksstyrelsen haft kontakt med Eskilstunas kommunala myndigheter om vilka förberedelser som måste göras där för att bereda personalen bostäder o. s. v.

Vad beträffar kostnadsfrågorna kan jag inte se att det innebär någon merkostnad att bedriva verksamheten i Eskilstuna. En förvaltningsbyggnad erfordras där. Men fabriksstyrelsen föreslog redan för många år sedan att den skulle få bygga en förvaltningsbyggnad här i Stockholm, och jag misstänker att det inte är billigare att bygga en sådan här än i Eskilstuna. Detta är en kostnad som såvitt jag förstår på lång sikt är ofrånkomlig. Driftkostnaderna kan inte bli större där en i Stockholm. I Eskilstuna kommer fabriksstyrelsens lokaler att ligga närmare den produktion som styrelsen bedriver. Det är naturligtvis därför som just Eskilstuna utpekats i detta

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

sammanhang. Där finns Carl Gustafs stads gevärsfaktori, och i närheten ligger Åkers krutbruk och andra verkstäder. Ledningen kommer alltså närmare sina fabriker. Därför kan det tänkas bli lägre driftkostnader.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Eftersom fru Nettelbrandt upprepade en rad av de argument som hon hade anfört i sin interpellation mot denna utflyttning, måste jag nog ändå — då jag sålunda har anledning utgå från att hon bl. a. inte har läst Eskilstuna stads yttrande om förslaget till utflyttning av försvarets fabriksstyrelse — göra invändningar på några punkter, där påståenden som hon har fällt inte bör få stå oemotsagda.

Det talades exempelvis om att Eskilstuna stad skulle ha en trafikledsplan som skulle vara av den beskaffenheten, att man över huvud taget kunde ifrågasätta huruvida man skulle ha gevärsfaktorierna liggande kvar på den plats där det nu är beläget. I den diskussion som förts i pressen har påståenden t. o. m. spetsats till så, att Eskilstuna har en trafikledsplan med vilken man håller på att driva bort gevärsfaktorierna från staden! Med hänsyn till att man sålunda inte skulle veta var faktorierna kommer att bli beläget i framtiden — det är ju den slutsats som dragits i vissa remissyttrandena — skulle man kunna ifrågasätta klokhetsen i att nu flytta ut försvarets fabriksstyrelse till Eskilstuna.

I själva verket ligger det till så, att vi har en skiss till trafikledsplan, vilken gjordes upp innan riksdagen fattade sitt beslut om utflyttning av fabriksstyrelsen till Eskilstuna. Denna skiss har ingen kommunal myndighet tagit ställning till. Eskilstuna stad har sagt, att staden kommer icke att fatta några beslut som kommer att innebära att man skall fördriva gevärsfaktorierna vare sig från dess nuvarande tomt eller från staden. Det finns alternativa lösningar, så när det

gäller omsorgen om stadsplanerna i Eskilstuna tror jag fru Nettelbrandt kan känna sig lugn.

När det sedan gäller generalplanen är det väl ganska självklart att vi i denna inte kunde ha med att det skulle ligga en administrationsbyggnad på den plats där man nu tänkt förlägga den, helt enkelt därför att vi inte hade någon kännedom om detta när generalplanen gjordes upp. Men jag kan försäkra fru Nettelbrandt, att de lokala myndigheterna inte bedömer det som någon nackdel att man på det område som fabriksstyrelsen nu äger i Eskilstuna kommer att placera denna ämbetsbyggnad.

Vidare tog fru Nettelbrandt upp bostadsfrågan och framhöll att det varit en del kontakter som visade att det mötte betydande svårigheter att skaffa bostäder åt personalen i Eskilstuna. Självfallet råder det i Eskilstuna, liksom i många andra städer, en viss bostadsbrist. Från stadens sida har vi emellertid, såsom även arbetsmarknadsstyrelsen gjort i sitt yttrande, förutsatt att när det på detta sätt sker en utflyttning av en statlig förvaltning, skall hänsyn därtill tas vid fastställandet av medelramarna för bostadsbyggandet på den berörda platsen. Om så sker, har Eskilstuna stad för sitt vidkommande försäkrat att man genom de organ som sköter bostadsförmedlingen skall göra allt för att underlätta den överflyttning av arbetskraft som i detta fall blir aktuell.

Fru Nettelbrandt uppehöll sig också vid rekryteringssvårigheterna när det gäller tekniker. I ärlighetens namn skall jag gärna hålla med om att det i dag inte finns några sysslolösa tekniker i Eskilstuna, men med den kapacitet som det högre tekniska läroverket i Eskilstuna har och som om ett par år blir ännu större kommer säkerligen företaget som blir förlagda till Eskilstuna att ha bättre förutsättningar att rekrytera tekniker än för närvarande. Varje år kommer det att utexamineras 110—

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

120 läroverksingenjörer och det är i varje fall mer än som uppslukas av den industri, som nu finns i Eskilstuna.

Genom den här interpellationen har vi ju från försvarsministerns sida fått klart besked om att beslutet om en utflyttning till Eskilstuna är definitivt. Om då alla parter i målet satte sig ned och i en positiv anda resonerade igenom problemen skulle det säkerligen finnas mycket goda möjligheter att genomföra denna utflyttning utan de besvärliga konsekvenser för fabriksstyrelsen som man på sina håll varit rädd för. Jag delar försvarsministerns uppfattning att svårigheterna har i hög grad överdrivits genom att man använt en rad argument som saknar täckning i verkligheten.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! I likhet med övriga talare skall jag medge att det kunde vara överflödigt med vidare resonemang i saken sedan försvarsministern deklarerat att beslutet om en utflyttning av fabriksstyrelsen till Eskilstuna är definitivt. Såsom ledamot av lokaliseringsutredningen vill jag emellertid säga några ord i detta sammanhang.

I direktiven för lokaliseringsutredningen ingår att göra en översyn av lokaliseringsapparatens, inte bara ämbetsverken utan samtliga statliga företag. Utredningen har sålunda att undersöka frågan om och lägga fram förslag beträffande möjligheterna att skapa ett nytt förvaltningscentrum eller flera centra liksom även beträffande möjligheten att separat flytta en del verk till platser utanför huvudstaden. Inte minst är uppgiften detta sista: att undersöka möjligheten av att flytta företag utanför huvudstaden.

I fråga om utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse till Eskilstuna var lokaliseringsutredningen ense. Jag blev därför förvånad när jag genom interpella-

tionen fick veta att det skulle ha funnits en reservant inom lokaliseringsutredningen. Jag trodde till en början att mitt minne hade svikit mig på denna punkt, men nu har jag fått reda på att denna reservation har tillkommit efteråt. Det må vara vederbörandes ensak; man har för all del rätt att ändra mening.

I lokaliseringsutredningen finns representanter för alla de fyra demokratiska partierna, och frågan om utflyttningen av fabriksstyrelsen har där synsatts från alla tänkbara synpunkter. Förslaget har också sedan det utarbetats tvättats i 32 remissinstanser. Av dessa tillstyrker 24 instanser, medan 3 avstyrker och 4 är tveksamma. Man kan nog utan att bära falskt vittnesbörd mot sin nästa säga, att de instanser som avstyrker gör det efter en viss princip, eftersom de brukar avstyrka nära nog alla förslag i den här vägen.

Såsom försvarsministern här påpekat har alla de militära myndigheter som hörts i saken förklarat att de inte har någon erinran mot förslaget om utflyttning. Tidigare var man inom försvarsstaben något tveksam och ifrågasatte, om inte fabriksstyrelsen kunde anses tillhöra den kategori av institutioner, vilkas lokaliseringsfråga borde behandlas i sammanhang med frågan om lokaliseringsapparatens, inte bara ämbetsverken utan samtliga statliga företag. De undersökningar som gjorts och de militära förvaltningsorganens uttalanden i denna fråga visar emellertid att fabriksstyrelsen mycket väl kan flyttas oberoende av om övriga statliga, civila eller militära myndigheter flyttar eller inte.

Fru Nettelbrandt har visserligen inte berört denna sak, men jag har ändå velat erinra härom.

Det bör också i detta sammanhang framhållas att fabriksstyrelsens verksamhet i och för sig hör till de mera decentraliserade, med ett flertal företag av olika art på skilda platser i landet. Ett faktum är att fabriksstyrelsen skulle

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

genom en utflyttning till Eskilstuna komma närmare en del av sina sysselsättningsobjekt om just finns i denna trakt och inte minst i själva staden.

En flyttning från en plats till en annan medför givetvis alltid en del svårigheter. Det är ingen konst att träda upp sådana svårigheter som smultron på ett strå, men svårigheterna måste ju vägas mot de fördelar som står att vinna och det finns en hel del sådana fördelar i detta sammanhang. Jag tror att fru Nettelbrandt vidrör en mycket vital sak när hon i interpellationen säger att en lokalisering till Märsta, eventuellt tillsammans med andra ämbetsverk, har fabriksstyrelsen förklarat sig kunna godta, eftersom denna plats ligger så nära Stockholm att man egentligen inte flyttar från Stockholm om man får sitt arbete förlagt till Märsta. Ja, det är nog så att många människor helt enkelt inte vill flytta från Stockholm och jag klandrar inte någon för detta. Men lokaliseringsutredningen kan inte låta detta förhållande vara ett ledmotiv för sitt arbete, utan den måste följa de direktiv som Kungl. Maj:t har givit utredningen.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Försvarsministern ger den anvisningen, att om man velat få någon ändring till stånd, borde man ha kommit med en motion i början av året. Nu är det så, att det som jag åberopat som skäl för att över huvud taget ta upp denna fråga i form av en interpellation, är de nya omständigheter som har framkommit och alla dessa nya omständigheter var okända vid den tidpunkt då man kunde avge en motion i frågan.

Sedan får jag den rekommendationen, att jag skall vända mig till de organisationer, till vilka de anställda, som är berörda av detta, är anslutna. Det talades också om de tidigare utflyttningarna och det framhölls, att det

gått bra att lösa frågorna i samband med dessa.

Först och främst vill jag säga, att de tidigare utflyttningarna och omflyttningarna inte är jämförbara med den omflyttning, som det här är frågan om. I det förra fallet har det huvudsakligen varit fråga om mera begränsade flyttningar och inte om en flyttning av ett helt verk, som det här gäller. Det har dessutom i många fall varit fråga om flyttningar där det till större delen rört sig om militär personal, som redan vid anställningens början varit på det klara med att anställningen varit av den art, att den skulle föranleda förflyttningar vid vissa tidpunkter. Det hör ju mer till det normala för anställda av den typen.

När det gäller uppfattningarna inom organisationerna i denna fråga, vill jag gärna säga, att jag har mig bekant, att man med stor oro ser på hur dessa problem skall lösas just i fråga om förflyttningen av försvarets fabriksstyrelse. Jag tror, att de synpunkter, som kommit fram just under remissbehandlingen klart har strukit under det motiverade i den oro, som man på detta håll känner.

Försvarsministern nämnde, att driftkostnaderna inte gärna kan bli större om förflyttningen kommer att ske till Eskilstuna. Utredningen ger väl inte vid handen, om det skulle bli fråga om mindre driftkostnader. Jag tror, att utredningen på dessa punkter är så pass ofullständig, att man inte kan uttala sig med bestämdhet därom. Vad som framför allt är oklart i dagens läge är storleken av kostnaderna, som föranleds av sådana särskilda åtgärder för personalen, vilka vi ännu inte vet någonting om. Jag vill här upprepa vad jag tidigare sagt: Om dessa åtgärder skulle bli vidtagna på ett tillfredsställande sätt, kommer det att dra med sig åtskilliga kostnader, och det blir inte bara fråga om initialkostnader,

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

utan om kostnader för i varje fall några år framåt.

Till herr Lundkvist vill jag säga, att jag har haft nöjet ta del av Eskilstuna stads yttrande i denna fråga, men jag kan för den skull inte helt inkompetensförklara byggnadsstyrelsen, då det gäller de frågor varom byggnadsstyrelsen har att yttra sig, utan jag tycker man även måste fästa avseende vid de åsikter, som där förts fram och de fakta, som från detta håll har redovisats. Sedan vill jag gärna erinra om, som jag redan tidigare sagt, att det är möjligt att det finns andra vägar till en lösning, exempelvis på det sättet, att man ändrar dessa planer eller att man tar andra tomtalternativ. Jag har velat upprepa detta, men för dagen är det inte klart hur lösningar i den vägen skall kunna ske.

När det gäller bostadsfrågorna vill jag gärna hänvisa herr Lundkvist till organisationerna. Det gäller alltså inte bara de frågor, som vi här tidigare diskuterat, utan kanske speciellt bostadsfrågorna om vilka man har erfarenheter just på grund av omflyttningar på andra håll och de insatser, som i sådana sammanhang har gjorts av kommuner och landsting. Vad det nu än kan ha varit för huvudman vid de enskilda tillfällena, har insatserna icke varit av den art, att man känner sig lugn inför framtiden — i varje fall inte med det ovissa läge bostadsfrågorna i detta ärende för närvarande befinner sig i.

Herr Gustafsson i Borås, slutligen, talade om att man här liksom i alla lokaliseringsfrågor måste väga skälen för och emot en utflyttning, och det är detta man har gjort här. Det som emellertid har motiverat, att frågan kunnat tas upp igen, är att det under remissbehandlingen har kommit fram skäl emot, som icke varit kända vid tidpunkten för avgivandet av yttrandet från lokaliseringsutredningen. En så-

dan förändring av läget kan väl föranleda, att skälen emot kommer att väga över. Jag är väl medveten om att det alltid i frågor av denna art kommer att finnas skäl på båda sidorna, men det är avvägningen, som nu kanske kan göras något annorlunda än tidigare.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill bara upplysa fru Nettelbrandt om att fabriksstyrelsens invändningar och förslag till åtgärd med anledning av riksdagsbeslutet inkom till försvarsdepartementet i november i fjol och fick mycket stor publicitet. Dessa invändningar förelåg således i god tid före motionstiden i januari.

Till slut: Det är klart, att det här finns många och svåra problem. Inom mitt departement är vi ingalunda främmande för det. När beslut nu är fattat, är jag övertygad om att vi ändå med gemensamma ansträngningar kommer att lösa denna flyttningsfråga på ett bra sätt. Vi har dock stora erfarenheter när det gäller sådana frågor.

Jag delar inte fru Nettelbrandts uppfattning om att denna förflyttning står i särställning i jämförelse med de flyttningar som nu sker inom försvaret. Och jämför vi med de flyttningar av ännu större enheter som nu förberedes med anledning av de principbeslut riksdagen fattat, så kan denna förflyttning inte betraktas som något olösbart problem. Den kan lösas. Och personalfrågorna kan också lösas. Det är klart att flyttningen möter motstånd från personalens sida, men det är en svårighet som vi hoppas att gemensamt kunna övervinna.

Där vore det naturligtvis mycket bra om riksdagen, som ju ytterst har tagit initiativet till flyttningen, genom sin opinion såg till att personalen inte bibringades den uppfattningen eller inges förhoppningar om att detta är nå-

Svar på interpellation ang. utflyttningen av försvarets fabriksstyrelse från stockholmsområdet

gonting som det går att få ändring på. En sådan uppfattning tror jag vore mycket farlig för saken, alltså för fabriksstyrelsens verksamhet.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Bara en liten upplysning. Jag är medveten om att framställningen från försvarets fabriksstyrelse inkom redan förra året. Men det som har gjort bilden så väsentligt anorlunda är enligt mitt förmenande de samlade uppgifter man kunnat få genom att ta del av remissyttrandena över framställningen. Jag kan t. ex. erinra om att riksrevisionsverket inkom med sitt yttrande den 14 februari, arbetsmarknadsstyrelsen den 16 februari, länsstyrelsen den 17 februari och byggnadsstyrelsen den 14 mars — för att här bara ta några plock ur högen.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Om inte fru Nettelbrandt fann anledning att motionera på grund av fabriksstyrelsens yttrande, som ju fanns till hands redan i november, så kanske det inte fanns så mycket större anledning att göra någonting sedan remissyttrandena hade kommit in. Om man studerar remissyttrandena tror jag nämligen att man finner att de i betydligt högre grad än fabriksstyrelsens yttrande är positiva till möjligheteten att genomföra en flyttning.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Bara ett enda ord. När fru Nettelbrandt här med stor kraft talar om personalfrågan, rör hon vid ett mycket vitalt problem. Jag är övertygad om att vilket statligt verk det än blir tal om att förflytta, kommer man att möta precis samma invändningar. Det tillkommer givetvis vederbörande på den plats, som eventuellt kan få förmanen att motta ett verk av vad slag det vara månde, såväl som statsmakter-

na, att söka lösa personalfrågan på det bästa och riktigaste sättet, inte minst med tanke på lokaliseringsutredningens arbete. Det gäller framför allt att åstadkomma ett gott resultat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 845 och 846;

till särskilda utskottet motionerna nr 847—858;

till bevillningsutskottet motionerna nr 859—862;

till bankoutskottet motionerna nr 863—865;

till konstitutionsutskottet motionerna nr 866 och 867;

till behandling av lagutskott motionerna nr 868 och 869; samt

till statsutskottet motionen nr 870.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13 och 14, bevillningsutskottets betänkande nr 41, bankoutskottets utlåtanden nr 14 och 15, första lagutskottets utlåtanden nr 32—35, jordbruksutskottets utlåtande nr 14 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 28—36.

§ 7

Föredrogs den av herr *Hedin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående bestridandet av kostnaderna för vägprojekt i Oxelösund och Studsvik.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1962/63 till Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande totalförsvarets upplysningsverksamhet m. m.;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa beredskapsåtgärder under budgetåret 1962/63 m. m.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från jordbruksutskottet:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogshögskolan för budgetåret 1962/63 jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning rörande anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 167, i anledning av väckt motion om inrättande av en statlig konsertbyrå;

nr 168, i anledning av väckta motioner om underlättande av kvinnors återinträde på arbetsmarknaden; och

nr 174, i anledning av motioner om utredning rörande massör- och sjukgymnastutbildning för blinda och synskadade.

§ 9

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 871, av herr *Grebäck m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, angående besiktningsveterinärernas vid kontrollslakterier anställningsförhållanden m. m.

Denna motion bordlades.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.37.

In fidem
Sune K. Johansson